

Universitat de Barcelona

Facultat de Dret

DELS EFECTES DE LA STEDH DEL RÍO PRADA c. ESPANYA

Anàlisi i repercussions del pronunciament sobre la doctrina Parot

Joaquim Ribas Abella

Treball de Final de Grau en Dret
Tutora: Dra. Anna M. Badia Martí

Barcelona, gener de 2015

Sumari

Introducció	3
1. L'afer Del Río Prada c. Espanya al Tribunal d'Estrasburg	6
1.1. Antecedents. La doctrina Parot	6
1.2. Pronunciament del TEDH: condemna a Espanya per conculcació dels articles 5 i 7 del Conveni Europeu de Drets Humans	13
1.2.1. Sentència de la Secció Tercera de 10 de juliol de 2012	13
1.2.2. Sentència de la Gran Sala de 21 d'octubre de 2013	16
2. Execució de la sentència a Espanya	24
2.1. Incorporació del dret internacional a l'ordenament jurídic Espanyol.....	24
2.1.1. Recepció de les normes internacionals, en particular del CEDH.....	24
2.1.2. Execució de les sentències del TEDH.....	27
2.2. Execució de la sentència <i>Del Río Prada c. Espanya</i>	31
2.2.1. Execució de la sentència per a la demandant	31
2.2.2. Aplicació extensiva per a altres reus	34
3. Cap a un procediment específic d'execució de sentències del TEDH.....	38
3.1. Inexistència a Espanya de procediment. Estudi comparat d'altres estats del Consell d'Europa i proposta del Consell d'Estat.	38
3.2. Cap a la revisió de sentències fermes. Propostes legislatives i acord del TS	42
Conclusions	47
Cronologia de la doctrina Parot, l'afer Del Río Prada i els seus efectes	49
Bibliografia i jurisprudència	51
Bibliografia.....	51
Jurisprudència.....	53

Introducció

En els últims anys, pocs pronunciaments del Tribunal Europeu de Drets Humans (en endavant, TEDH) han tingut tanta rellevància jurídica i política a Espanya com els de l'afer Del Río Prada.

La sentència de la Secció Tercera d'aquest Tribunal, de 10 de juliol de 2012, i la posterior sentència de la Gran Sala, de 21 d'octubre de 2013, declaren que la doctrina jurisprudencial del Tribunal Suprem anomenada «doctrina Parot» conculca el principi de legalitat de l'article 7 del Conveni per a la Salvaguarda dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, conegut com el Conveni Europeu de Drets Humans (en endavant, CEDH).

Aquesta doctrina, establerta en la Sentència del Tribunal Suprem 197/2006, de 28 de febrer, i denominada així perquè la primera persona a qui es va aplicar va ser Henri Parot, condemnat per una multitud de delictes relacionats amb el terrorisme d'ETA, possibilitava que els reus condemnats en aplicació del derogat Codi Penal de 1973 complissin el màxim de trenta anys de privació de llibertat en reclusió, atès que establia que els beneficis penitenciaris fossin computats a la totalitat de les penes imposades, i no al màxim de compliment de condemna.

Els efectes d'aquesta sentència, a banda de les repercussions polítiques i mediàtiques, que no són objecte d'aquest Treball de Fi de Grau, han estat rellevants: d'una banda, ha significat la posada en llibertat d'un nombre elevat de reus que complien condemna de llarga durada a causa de la interpretació del Tribunal Suprem de la doctrina Parot; de l'altra, ha servit perquè es torni a posar sobre la taula la qüestió sobre l'establiment d'un procediment específic d'execució de les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans a Espanya.

Aquest Treball té l'objectiu d'estudiar l'estat de la qüestió sobre aquest pronunciament del Tribunal d'Estrasburg i els efectes que han causat i que podrien causar en l'ordenament jurídic intern espanyol. Amb aquesta finalitat, el Treball s'estructura en tres grans apartats, que tenen el contingut següent:

En el primer apartat, es tracta tota la «trajectòria jurisdiccional» de la doctrina Parot: des del pronunciament del Tribunal Suprem en què s'estableix aquesta doctrina; fins a la sentència definitiva de la Gran Sala del Tribunal Europeu de Drets Humans, que la declara contrària al principi de legalitat; passant pels pronunciaments del Tribunal Constitucional i la Secció Tercera del Tribunal d'Estrasburg.

S'aprofundeix en el que consisteix la doctrina Parot quant a l'aplicació del Codi Penal de 1973 i es compara amb el que s'havia anat aplicant fins a aquella decisió del Tribunal Suprem. També s'analitzen els fonaments jurídics que va donar el Tribunal Europeu de Drets Humans en les sentències tant de la Secció Tercera com de la Gran Sala.

En el segon apartat, s'estudia com s'ha executat la Sentència del TEDH a l'Estat espanyol. Primer de tot s'exposa la teoria sobre la incorporació del dret internacional a l'ordenament jurídic nacional, especialment pel que fa a les sentències del TEDH. I, tot seguit, s'estudia com les autoritats espanyoles han dut a terme l'aplicació de la Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans Del Río Prada. S'analitza el fet que aquesta sentència no tan sols ha tingut efectes per a la demandant, sinó que es va fer una aplicació extensiva per a altres reus.

En el tercer i últim apartat, s'estudien les noves propostes per a un nou procediment d'execució de sentències del TEDH a Espanya per als casos en què cal una reobertura d'un pronunciament ferm, procediment inexistent fins al dia d'avui i que hauria d'eliminar la inseguretat jurídica que pot provocar que es desconegui com compliran les autoritats espanyoles una condemna per part del Tribunal d'Estrasburg.

Entre altres documents, s'estudien les propostes d'Avantprojecte de Llei Orgànica del Poder Judicial i d'Avantprojecte de Llei d'Enjudiciament Criminal, aprovats pel Consell de Ministres els dies 4 d'abril i 5 de desembre de 2014, respectivament; i les possibles conseqüències de l'acord del Ple no Jurisdiccional de la Sala Segona del Tribunal Suprem, de 21 d'octubre de 2014, en què s'estableix que fins que no hi hagi regulació expressa a tal efecte, s'utilitzarà la via de la revisió de sentències fermes.

Pel que fa a la bibliografia emprada en aquest Treball, atesos els límits de temps i d'espai, he volgut centrar-me en articles doctrinals recents: es veurà que la gran majoria no són anteriors al 2012, i que fins i tot hi ha referències que han aparegut en els últims mesos:

Per al primer punt, sobre la doctrina Parot, a banda de les corresponents resolucions judicials, el Treball se sustenta en els articles dels Professors Alcácer Guirao (2012)¹, Landa Gorostiza (2012)², Núñez Fernández (2013)³ i Ríos Martín i Sáez Rodríguez (2014)⁴, en els

¹ Rafael ALCÁCER GUIRAO, «La doctrina Parot ante Estrasburgo: Del Río Prada c. España».

² Jon-Mirena LANDA GOROSTIZA, «Ejecución de penas y principio de legalidad ante el TEDH».

³ José NÚÑEZ FERNÁNDEZ, «La doctrina Parot y el fallo del TEDH en el asunto *Del Río Prada c. España*».

⁴ Julián Carlos RÍOS MARTÍN; María Concepción SÁEZ RODRÍGUEZ, «Del origen al fin de la doctrina Parot».

quals s'analitzen tant els antecedents de la doctrina Parot, la doctrina Parot en si mateixa i els pronunciaments del TEDH en totes dues instàncies.

Per al segon punt, sobre l'execució de la sentència del TEDH, es fa servir l'extensa explicació sobre la incorporació del dret internacional als ordenaments jurídics nacionals del Catedràtic J.D. González Campos, en el seu *Curso de Derecho Internacional Público* (2008). D'altra banda, s'utilitza una obra de publicació recent del Magistrat Roberto Niño Estébanez, titulada *La Ejecución en España de las sentencias del Tribunal Europeo de Derechos Humanos* (2014).

Per al tercer punt, sobre l'establiment d'un nou procediment d'execució de sentències a Espanya, s'analitzen informes consultius d'institucions de l'Estat com el Consell d'Estat, el Consell Fiscal i el Consell General del Poder Judicial.

Finalment, per tal de facilitar una comprensió del transcurs judicial del cas analitzat en aquest Treball, a continuació de les conclusions s'afegeix una cronologia que he elaborat sobre tots els pronunciaments judicials i altres dates d'interès de l'afer Del Río Prada.

1. L'afer Del Río Prada c. Espanya al Tribunal d'Estrasburg

En aquest primer apartat del Treball, s'analitza tota la trajectòria judicial de la doctrina Parot, des dels antecedents i l'establiment d'aquesta doctrina per part del Tribunal Suprem, fins a arribar als pronunciaments del Tribunal Europeu de Drets Humans, passant pels pronunciaments al respecte del Tribunal Constitucional.

1.1. Antecedents. La doctrina Parot

En trets molt generals, l'anomenada «doctrina Parot» va modificar la interpretació que es feia de l'aplicació de beneficis penitenciaris, estimant que aquests beneficis s'haurien d'aplicar a cadascuna de les penes imposades individualment, i no al límit màxim de condemna establert pel Codi Penal de 1973.

Legislació i jurisprudència del Tribunal Suprem sobre el Codi Penal de 1973 abans de la sentència de la doctrina Parot

Per a saber en què consisteix la «doctrina Parot», primer cal analitzar la pràctica dels tribunals prèvia a l'establiment d'aquesta doctrina.

La qüestió arranca de dos institucions del Codi Penal de 1973 (en endavant, CP 1973)⁵ que són cabdals en el compliment de les penes imposades en un procediment penal: d'una banda, l'acumulació jurídica de les penes i els límits imposats al seu compliment; de l'altra, la redempció de penes per treball. Tal com expliquen Ríos Martín y Sáez Rodríguez⁶, el Codi Penal de 1973 disposava el següent:

Per a l'*acumulació jurídica* de les penes, els apartats primer i segon de l'article 70 CP 1973 estableixen que les diferents penes imposades s'havien de complir en ordre successiu de gravetat, si és que no era possible complir-les totes simultàniament, tal com prescrivia l'article 69.

Això no obstant, l'apartat 2n de l'art. 70 establí un límit al compliment successiu de les penes, un límit que era doble: d'una banda, hi havia un límit relatiu, en virtut del qual la pena

⁵ Decreto 3096/1973, de 14 de septiembre, por el que se publica el Código Penal, Texto Refundido conforme a la Ley 44/1971, de 15 de noviembre (Vigent fins el 5 de juliol de 2010)

⁶ RÍOS MARTÍN; SÁEZ RODRÍGUEZ, p.6-21. En el seu article, aquests autors expliquen a bastament l'evolució de l'acumulació jurídica de les penes i de la redempció de penes pel treball des del Codi Penal de 1822 fins al Codi Penal actual.

màxima no podia excedir el triple de la pena més greu; de l'altra, hi havia un límit absolut, en virtut del qual el compliment en cap cas no podia excedir els trenta anys⁷.

Pel que fa a la *redempció de penes per treball*, l'article 100 CP 1973 establia que els condemnats per més de dos anys de presó podien redimir la pena per treball realitzat durant el compliment de la condemna, d'acord amb la regla de redempció d'un dia de reclusió per cada dos dies de treball⁸.

Per tant, si algun condemnat a trenta anys treballava durant vint anys, els deu anys restants haurien quedat redimits pel treball realitzat, amb la qual cosa el compliment efectiu es reduïa fins als vint anys. Aquesta redempció per treball es va arribar a considerar com un dels beneficis dels reus en el compliment de la seva condemna⁹, i ja en democràcia va ser avalada per la STC 94/1986, de 8 de juliol, la qual la defineix com un «benefici penitenciari» tendent a «humanitzar el Dret penitenciari i a produir l'anticipació de l'alliberament del penat quan el seu comportament permeti preveure'n la rehabilitació» (AF 5), d'acord amb l'orientació a la reinserció de les penes que propugna l'art. 25.2 de la Constitució espanyola¹⁰.

Va ser durant la vigència d'aquests preceptes que van ser condemnats els membres d'ETA Henri Parot i Inés del Río Prada, respectivament, a més de tres mil anys de presó¹¹.

⁷ Art. 69 CP1973. *Al culpable de dos o más delitos o faltas se le impondrán todas las penas correspondientes a las diversas infracciones para su cumplimiento simultáneo, si fuera posible, por la naturaleza y efectos de las mismas.*

Art. 70 CP 1973. *Cuando todas o algunas de las penas correspondientes a las diversas infracciones no pudieran ser cumplidas simultáneamente por el condenado, se observarán, respecto a ellas, las reglas siguientes: 1.ª En la imposición de las penas se seguirá el orden de su respectiva gravedad para su cumplimiento sucesivo por el condenado en cuanto sea posible, por haber obtenido indulto de las primeramente impuestas o por haberlas ya cumplido. (...)*

2.ª *No obstante lo dispuesto en la regla anterior, el máximo de cumplimiento de la condena del culpable no podrá exceder del triple del tiempo por que se le impusiere la más grave de las penas en que haya incurrido, dejando de extinguir las que procedan desde que las ya impuestas cubrieren el máximo de tiempo predicho, que no podrá exceder de treinta años.*

⁸ Art. 100 CP1973. *Podrán redimir su pena por el trabajo, desde que sea firme la sentencia respectiva, los reclusos condenados a penas de reclusión, presidio y prisión. Al recluso trabajador se abonará, para el cumplimiento de la pena impuesta, un día por cada dos de trabajo, y el tiempo así redimido se le contará también para la concesión de la libertad condicional. No podrán redimir pena por el trabajo: 1.º Quienes quebrantaren la condena o intentaren quebrantarla, aunque no lograsen su propósito. 2.º Los que reiteradamente observaren mala conducta durante el cumplimiento de la condena.*

⁹ RÍOS MARTÍN; SÁEZ RODRÍGUEZ, p. 13.

¹⁰ Art. 25.2 CE: *Las penas privativas de libertad y las medidas de seguridad estarán orientadas hacia la reeducación y reinserción social y no podrán consistir en trabajos forzados. El condenado a pena de prisión que estuviere cumpliendo la misma gozará de los derechos fundamentales de este Capítulo, a excepción de los que se vean expresamente limitados por el contenido del fallo condenatorio, el sentido de la pena y la ley penitenciaria. En todo caso, tendrá derecho a un trabajo remunerado y a los beneficios correspondientes de la Seguridad Social, así como al acceso a la cultura y al desarrollo integral de su personalidad.*

¹¹ Xifres extretes, respectivament de la Interlocutòria de l'Audiència Nacional 975/2005, de 26 d'abril de 2005, AF 2n; i de la Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans de 21 d'octubre de 2013, §12.

En condemnes com aquestes, que superaven el límit màxim de compliment, era necessari determinar com es calcularia el benefici de la remissió per treball, vist que hauria estat possible decantar-se per aplicar els beneficis al límit màxim de compliment de trenta anys, amb la reducció del límit efectiu a vint anys (període que coincideix amb el límit màxim de compliment general de l'article 76 del Codi Penal actual de 1995¹², en endavant CP 1995); o optar per aplicar-lo a la totalitat de la pena imposada, cosa que en condemnes de tants anys com les d'Henri Parot o d'Inés del Río Prada, significaria la inaplicació d'aquest benefici, perquè de totes maneres s'acabaria complint el límit màxim de trenta anys.

Fins a la Sentència del Tribunal Suprem 197/2006, de 28 de febrer, l'aplicació d'aquests preceptes del CP 1973 es va fer considerant el límit màxim de compliment de trenta anys com una pena autònoma i nova, a la qual s'aplicarien els beneficis penitenciaris. Com a exemple d'aquesta aplicació, la STS de 8 de març de 1994 determina que el límit de 30 anys opera com una pena nova, resultant i autònoma i que els beneficis penitenciaris, com ara la llibertat condicional o la redempció per treball, s'havien de referir a aquesta pena nova¹³. En aquest sentit també es pronunciaven la interlocutòria del TS de 25 de maig de 1990¹⁴; la STS de 15 de setembre de 2005¹⁵ i la STS 14 d'octubre 2005¹⁶.

Ara bé, cal tenir en compte que amb la promulgació del Codi Penal de 1995 va desaparèixer el benefici de redempció de pena per treball. D'altra banda, per mitjà de la Llei Orgànica 7/2003, de 30 de juny¹⁷, es va augmentar el límit màxim de compliment de les penes i es va establir que els beneficis penitenciaris en supòsits especialment greus (com en els caos

¹² Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. BOE núm. 281, de 24 de noviembre de 1995.

¹³ STS de 8 de març de 1994 (RoJ: STS 15608/1994), FD 5è. Aquesta sentència del TS se cita en el vot particular de la STS 197/2006 i també es recull en l'argumentació de la STEDH, Gran Sala, de 21 d'octubre de 2013 (§35).

¹⁴ ITS de 25 de maig de 1990 (RoJ 1641/1990; recurs 430/1989) FD 1r: estableix que l'acumulació de penes d'acord amb l'article 70.2 no és un acte d'«execució» de pena, sinó que forma part de la determinació de la pena.

¹⁵ STS 1003/2005, de 15 de setembre (RoJ: STS 5291/2005). FD 7è: el TS en aquesta sentència estableix la refundició de dues condemnes en una, i ho posa en relació amb l'art. 193.2 del Reglament penitenciari, que estableix que quan un penat sofreixi dues o més condemnes de privació de llibertat, la suma de les condemnes serà considerada com una de sola a efectes de l'aplicació de la llibertat condicional.

¹⁶ STS 1223/2005, de 14 d'octubre (RoJ: STS 6162/2005). FD 1r: el TS afirma que el límit absolut de compliment «opera ya como una pena nueva, resultante y autónoma y a ella deben referirse los beneficios otorgados por la Ley, como son la libertad condicional con las salvedades previstas en el art. 78 CP».

¹⁷ Llei Orgànica 7/2003, de 30 de juny, de mesures de reforma per al compliment íntegre i efectiu de les penes. BOE de 1 de juliol de 2003. Vigent des de 2 de juliol de 2003.

de condemnats per terrorisme) es computessin a la totalitat de les penes imposades (art. 78 CP 1995), amb la qual cosa s'assegurava el compliment íntegre dels límits màxims establerts¹⁸.

Com es pot veure, doncs, en el moment de la STS 197/2006, del 28 de febrer de 2006, que instaura la doctrina Parot, ja feia més de deu anys que s'havia suprimit la redempció de penes per treball i gairebé tres que operava la reforma sobre l'aplicació dels beneficis penitenciaris a la totalitat de les penes imposades.

La Sentència del Tribunal Suprem 197/2006. Establiment de la doctrina Parot

En aquest context, el Tribunal Suprem va haver de resoldre un recurs de cassació a una interlocutòria de l'Audiència Nacional de 26 d'abril de 2005¹⁹, en la qual s'havien acumulat les diverses condemnes del reu Henri Parot Navarro, atenent un criteri cronològic, en dos blocs de condemnes. L'Audiència Nacional establia que el límit màxim de trenta anys s'aplicaria a cada bloc per separat, atesa la diferència temporal que distaven entre uns fets i altres.

El Tribunal Suprem, es va pronunciar en la Sentència 197/2006, de 28 de febrer, el ponent de la qual fou Julian Artemio Sánchez Melgar. El TS va rebutjar aquesta interpretació feta per l'Audiència Nacional de dividir els blocs de condemnes en dos, per considerar-ho contrari a la jurisprudència del Tribunal Suprem, que establia l'acumulació dels delictes que es poden considerar connexos. L'Alt Tribunal, doncs, va determinar que s'havien d'acumular totes les condemnes i que s'hi aplicaria el límit màxim de compliment de trenta anys²⁰.

D'altra banda, però, el Tribunal Suprem també es pronuncia sobre com s'hauran d'aplicar els beneficis penitenciaris en el compliment de la condemna, cosa que esdevé l'establiment de la doctrina Parot.

Efectivament, el Tribunal Suprem manifesta que de la interpretació conjunta de l'apartat 1 i 2 de l'art. 70 CP 1973, es considera que el límit de trenta anys no es considera una pena nova, sinó que únicament correspon al màxim de compliment del penat en un centre

¹⁸ Ríos Martín i Sáez Rodríguez consideren que aquesta instauració de nous límits (quaranta anys), juntament amb la instauració del període de seguretat que impedeix accedir al tercer grau fins al compliment de la meitat de la pena imposada significava, sense esmentar-ho expressament, la introducció de la cadena perpètua en l'ordenament jurídic espanyol (RÍOS MARTÍN; SÁEZ RODRÍGUEZ, p. 16).

¹⁹ Interlocutòria de la Audiència Nacional (IAN) 975/2005, de 26 d'abril.

²⁰ STS 197/2006 (RoJ: STS 753/2006), de 28 de febrer, FD 5

penitenciari. No existia, doncs, una nova pena autònoma ni es produïa una refosa de la pena, sobre la qual s'haguessin d'aplicar els beneficis penitenciaris²¹.

El TS fa una distinció entre la pena i la condemna resultant: considera que són conceptes diferents, d'una banda, la condemna efectivament complerta, que és el que es limitaria a trenta anys; i, de l'altra, les penes imposades, sobre les que individualment s'han d'aplicar els beneficis penitenciaris.

El TS fonamenta el rebuig a la instauració d'una «pena nova i autònoma», en el fet que no tindria sentit que per l'acumulació es convertís en una única pena de trenta anys totes les condemnes d'un ampli historial delictiu, amb la qual cosa s'igualaria injustificadament l'autor d'un sol delictes amb el condemnat per una multitud de delictes.

Entenc, però, que aquest raonament no se sustenta, perquè aquest efecte es produeix ja en el moment que el Codi Penal estableix un límit màxim de compliment de trenta anys; de manera que, entre els condemnats que compleixin el límit màxim de trenta anys, n'hi haurà que hauran comès més delictes que altres, cosa que, segons el Tribunal Suprem, tampoc no estaria justificat.

D'altra banda, l'Alt Tribunal descarta que la STS de 8 de març de 1994, esmentada prèviament, que determinava que el límit màxim de compliment sí que es transformava en una nova pena autònoma, constitueixi un precedent vinculant, perquè no compleix els requisits de l'art. 1.6 del Codi Civil²²; i que el fet que aquest precedent no s'hagués utilitzat durant 12 anys posa de manifest que aquest punt de vista no havia estat incorporat a la jurisprudència²³, cosa discutible, com s'ha vist en els precedents esmentats anteriorment.

Finalment, el Tribunal Suprem, avançant-se a possibles pronunciaments jurisdiccionals posteriors i al vot particular de la mateixa sentència, manifesta que no es podria considerar que la seva resolució representés una modificació vinculant de la interpretació jurisprudencial i de la pràctica penitenciària que vulnerés el dret a la igualtat de l'art. 14 CE, atès que el TC hauria manifestat que els canvis jurisprudencials motivats no vulneren el dret d'igualtat. D'altra banda, el TS argumenta que no es pot considerar que hi hagi hagut conculcació del principi de prohibició d'irretroactivitat de disposicions menys favorables, atès que els articles

²¹ *Ibidem*, FD 4, primer paràgraf.

²² Art. 1.6. CC *La jurisprudencia complementará el ordenamiento jurídico con la doctrina que, de modo reiterado, establezca el Tribunal Supremo al interpretar y aplicar la ley, la costumbre y los principios generales del derecho.*

²³ STS 197/2006 (RoJ: STS 753/2006), de 28 de febrer, FD 5 par. IX.

9.3 i 25.1 CE²⁴ reservarien aquest principi per a la legislació i les disposicions legals i reglamentàries, amb la qual cosa no seria aplicable a la jurisprudència.

El professor Landa, en l'anàlisi que fa de la sentència, estableix que aquest pronunciament del Tribunal Suprem parteix d'una orientació política criminal *pro víctima*, d'acord amb el FJ 3 del TS, que estableix que «el principio de humanidad estará siempre del lado de las víctimas, sin perjuicio de la forma humanitaria de la ejecución de la pena a su autor»²⁵.

Vot particular

En aquesta sentència, firmada per quinze magistrats de la Sala Segona del Tribunal Suprem, hi va haver un vot particular per part de tres magistrats: José Antonio Martín Pallín, Joaquín Giménez García y Perfecto Andrés Ibáñez.

Aquests magistrats argumenten que la sentència majoritària s'allunya dels precedents del mateix Tribunal Suprem, que havia establert que en cas de compliment successiu de penes, el límit màxim de trenta anys esdevenia una pena nova i autònoma²⁶.

Els magistrats dissidents consideren que aquesta nova interpretació és una «reescriptura de l'article 70.2 CP 1973», cosa que significa l'aplicació retroactiva de la reforma de la LO 7/2003 —analitzada *supra*—, tenint en compte que a la pràctica comporta els mateixos efectes: l'aplicació dels beneficis penitenciaris a la totalitat de les penes imposades²⁷.

És interessant la constatació per part dels tres magistrats de les raons de fons d'aquesta nova interpretació: fan palès que s'està donant resposta al ressò mediàtic i de l'opinió pública del fet que es tractava d'un reu amb un historial sanguinari. Ara bé, els magistrats expressen que aquesta no és raó suficient per vulnerar els paràmetres de l'aplicació del dret que constitueixen una normalitat en la jurisprudència²⁸.

²⁴ Art. 9.3 CE. *La Constitución garantiza el principio de legalidad, la jerarquía normativa, la publicidad de las normas, la irretroactividad de las disposiciones sancionadoras no favorables o restrictivas de derechos individuales, la seguridad jurídica, la responsabilidad y la interdicción de la arbitrariedad de los poderes públicos.*

Art. 25.2 CE. 1. *Nadie puede ser condenado o sancionado por acciones u omisiones que en el momento de producirse no constituyan delito, falta o infracción administrativa, según la legislación vigente en aquel momento..*

²⁵ LANDA GOROSTIZA, p.5.

²⁶ Vot particular de la STS 197/2009, de 28 de febrer, F.3.

²⁷ *Ibidem*, F. 7.

²⁸ *Ibidem*, F. 9.

Es veurà que els fonaments esgrimits per aquests magistrats es retroben en el pronunciament del Tribunal Europeu de Drets Humans.

Pronunciaments del Tribunal Constitucional

Després del pronunciament del Tribunal Suprem, aquesta nova doctrina es va aplicar a diversos presos que estaven complint condemna, els quals van acudir al Tribunal Constitucional en empara. Segons afirma Núñez Fernández, el Tribunal Constitucional va concedir l'empara quatre vegades, la va desestimar vint-i-quatre, i en almenys dues va inadmetre el recurs (casos de Inés del Río Prada i d'Henri Parot).

En els seus pronunciaments, el Tribunal Constitucional no examina la doctrina Parot, perquè considera que és una interpretació del Tribunal Suprem que no ha d'entrar a valorar²⁹.

Els casos en què concedeix l'empara, es fonamenten en l'article 24 CE, que garanteix la tutela judicial efectiva: en els procediments dels presos als que se'ls concedeix l'empara, hi havia hagut resolucions judicials fermes que havien tingut en compte, per a fixar l'alliberament, la redempció de penes per treball d'acord amb el màxim de compliment de trenta anys, i no pas d'acord amb cada pena individualment, tal com es preveia a partir de la sentència 197/2006. Per tant, el TC considera que és necessari preservar la intangibilitat de les resolucions judicials fermes, i la seguretat jurídica, i mantenir així l'expectativa creada en els condemnats per aquestes resolucions fermes, que no podia ser alterada per resolucions posteriors³⁰.

En els casos en què es va desestimar el recurs d'empara, s'al·legava:

En primer lloc, que la interpretació feta per la doctrina Parot, que comportava l'allargament del temps de compliment de privació de llibertat, conculcava l'article 25.2 CE, que obliga que les penes estiguin orientades a la reinserció social. El TC va desestimar aquesta al·legació afirmant que aquest article va destinat al legislador, i que no és possible al·legar-lo com a dret fonamental en un recurs d'empara.

²⁹ Núñez Fernández cita la STC 113/2012, de 24 de maig, en la qual el TC va afirmar que «no es función de este Tribunal la interpretación de la legalidad ordinaria, y, en lo que aquí interesa, que no nos corresponde pronunciarnos directamente sobre cómo interpretar y aplicar al caso concreto el artículo 70 en relación con el artículo 100 del Código Penal de 1973, y sobre cuál ha de ser el límite de cumplimiento y el modo de computar las redenciones, pues se trata de decisiones de ejecución de lo juzgado que, de acuerdo con el art. 117 CE corresponden en exclusiva a los órganos judiciales» (FJ 8) (NÚÑEZ FERNÁNDEZ, p. 391).

³⁰ En aquest sentit es concedeix l'empara en la STC 113/2012, de 24 de maig, FJ 9.

En segon lloc, també es va al·legar una vulneració de l'article 25.1 CE, que estableix el principi de legalitat de les sancions, en virtut del qual ningú no pot ser condemnat o sancionat per accions o omissions que en el moment de produir-se no constitueixin delictes, falta o infracció administrativa, segons la legislació vigent en aquell moment. El TC també va desestimar aquesta al·legació, fonamentant que el canvi en la interpretació tenia efectes en la determinació de beneficis penitenciaris, que formen part de l'execució de la pena, i no en la determinació de la pena, atès que es respectava el màxim de trenta anys de compliment establert pel CP 1973. D'altra banda, el TC també estimava que el canvi interpretatiu del Tribunal Suprem no conculcaria cap principi constitucional perquè la irretroactivitat de la llei penal no inclou la jurisprudència³¹.

En tercer lloc, també s'al·legava la vulneració del principi d'igualtat en aplicació de la llei (article 14 CE³²). Aquest motiu també es va desestimar, perquè les resolucions que establien noves dates de liquidació de condemna es basaven en el canvi jurisprudencial del TS i no tenien lloc per un voluntarisme selectiu o per un apartament immotivat del criteri aplicatiu consolidat³³.

1.2. Pronunciament del TEDH: condemna a Espanya per conculació dels articles 5 i 7 del Conveni Europeu de Drets Humans

1.2.1. Sentència de la Secció Tercera de 10 de juliol de 2012

*Antecedents del cas*³⁴

Inés del Río Prada va ser condemnada en vuit procediments diferents per l'Audiència Nacional, les penes imposades dels quals superaven els tres mil anys de presó.

Per mitjà d'una interlocutòria del dia 30 de novembre de 2000, l'Audiència Nacional va notificar a la condemnada que se li aplicaria l'acumulació de les penes imposades, es va establir un màxim de trenta anys de compliment, i mitjançant una interlocutòria de 15 de febrer de 2001, es va fixar el dia 27 de juny de 2017 com a liquidació de condemna. El centre

³¹ STC 113/2012, FJ 6: *Por tanto, teniendo en cuenta el razonamiento de los órganos judiciales y los preceptos que se aplican, la queja carecería de base fáctica, pues la prohibición de irretroactividad de la ley penal desfavorable consagrada en el art. 25.1 CE tiene como presupuesto fáctico la aplicación retroactiva de una norma penal a hechos cometidos previamente a su entrada en vigor.*

³² Art. 14 CE. *Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.*

³³ STC 113/2012, FJ 7: *no puede apreciarse, por tanto, ni voluntarismo selectivo, ni apartamiento inmotivado del criterio aplicativo consolidado y mantenido hasta entonces por el órgano jurisdiccional cuyas resoluciones se impugnan, lo que constituye la esencia de la desigualdad aplicativa según nuestra jurisprudencia* [el Tribunal cita 7 precedents].

³⁴ STEDH, 3a, 10 de juliol de 2012, §§7-18.

penitenciari on es trobava ingressada, computant els dies de remissió de pena per treball efectuat, va proposar el dia 2 de juliol de 2008 com a data d'alliberament.

Tanmateix, l'Audiència Nacional, el 19 de maig de 2008, va rebutjar aquesta proposta i va sol·licitar al centre penitenciari que es fixés una altra data d'acord amb la nova jurisprudència de la STS 197/2006. L'Audiència va explicar que aquesta nova jurisprudència s'aplicava als reus condemnats d'acord amb el CP 1973, cosa que era el cas per a Inés del Río Prada.

La condemnada va recórrer la decisió en *súplica*, argumentant que l'aplicació de la jurisprudència del TS vulnerava el principi d'irretroactivitat de la llei penal menys favorable. Amb l'aplicació de la nova jurisprudència, que considerava totes les penes individualment per a l'aplicació de beneficis penitenciaris, Inés del Río va argumentar que se li allargaria el temps a la presó un període de nou anys.

Per interlocutòria de 23 de juny de 2008, l'Audiència Nacional va establir la data d'alliberament d'Inés del Río Prada el dia 27 de juny de 2017. La condemnada va recórrer aquesta decisió, recurs que va ser desestimat per l'Audiència Nacional.

Al·legant els articles de la Constitució espanyola números 14 (igualtat i prohibició de discriminació), 17 (dret a la llibertat), 24 (tutela judicial efectiva) i 25 (principi de legalitat), la Sra. del Río Prada va interposar recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional. Aquest Tribunal, el dia 17 de febrer de 2009, va inadmetre el recurs perquè la recurrent no havia demostrat la rellevància constitucional de la seva demanda.

Després que el recurs d'empara fos inadmès a tràmit pel Tribunal Constitucional, Inés del Río va interposar recurs davant el Tribunal Europeu de Drets Humans, en virtut de l'article 34 del Conveni Europeu de Drets Humans³⁵.

Al·legacions de les parts

Inés Del Río Prada, la demandant, va al·legar que el nou mètode de càlcul de redempció de penes havia estat aplicat sense cap canvi legislatiu rellevant, a causa d'un canvi jurisprudencial del Tribunal Suprem provocat per pressió política i mediàtica. En

³⁵ Art. 34 CEDH: *El Tribunal pot conèixer d'una demanda presentada per qualsevol persona física, organització no governamental o grup de particulars que es consideri víctima d'una violació per una Alta Part contractant dels drets que reconeix el Conveni o els seus protocols. Les Altes Parts contractants es comprometen a no obstaculitzar per cap mitjà l'exercici eficaç d'aquest dret.*

conseqüència, al·legava una vulneració de l'article 7 CEDH³⁶ per manca de «qualitat de la llei». D'altra banda, també va al·legar que una pena més greu que la prevista en el moment de comissió dels fets pels quals havia estat condemnada s'havia aplicat retroactivament³⁷.

El Govern espanyol, el demandat, va al·legar que les penes que havien estat imposades estaven definides clarament en el CP 1973, per la qual cosa les condemnes havien tingut base legal. D'altra banda, el Govern va afirmar que els càlculs dels beneficis penitenciaris estaven fora de l'abast de l'article 7 CEDH, i que fins i tot encara que estiguessin dins d'aquest abast, les mesures legislatives no s'havien alterat, sinó que únicament havia canviat la interpretació que en feien els tribunals. Segons el govern, aquest canvi jurisprudencial no afectava ni la definició de la infracció ni de la pena imposada, amb la qual cosa un mer canvi jurisprudencial en l'aplicació dels beneficis penitenciaris no podia constituir una vulneració de l'article 7 CEDH³⁸.

Pel que fa a la vulneració de l'article 5 CEDH³⁹, la demandant va al·legar que atès l'apartament del precedent per part del Tribunal Suprem, el seu temps a presó s'havia allargat durant aproximadament nou anys en comparació amb la data que hauria hagut de sortir d'acord amb el procediment establert per la llei⁴⁰. El govern, per la seva banda, va al·legar que la privació de llibertat havia estat dictada en virtut de diferents pronunciaments de l'Audiència Nacional a més de tres mil anys, amb la qual cosa era clar per a la demandant que hauria de complir les sentències consecutivament fins al límit de trenta anys d'empresonament. El govern va estimar que els preceptes legals eren prou clars i precisos i que la proposta de l'administració penitenciària no podia tenir efecte sobre les sentències⁴¹.

³⁶ Art. 7 CEDH Cap pena sense llei

1. *Ningú no pot ser condemnat per una acció o una omissió que, en el moment de ser comesa, no constituïa una infracció segons el dret nacional o internacional. De la mateixa manera, no es pot imposar una pena més greu que la que era aplicable al moment de la comissió de la infracció.*

2. *El present article no ha d'impedir el judici i la condemna d'una persona culpable d'una acció o d'una omissió que, al moment de ser comesa, era constitutiva de delictes segons els principis generals de dret reconeguts per les nacions civilitzades.*

³⁷ STEDH, 3a, de 10 de juliol de 2012. §§39-40.

³⁸ *Ibidem*, §§41-42.

³⁹ Art. 5 CEDH Dret a la llibertat i a la seguretat

1. *Tota persona té dret a la llibertat i a la seguretat. Ningú no pot ser privat de la llibertat, excepte en els casos següents i segons les vies legals:*

a. *si és detingut regularment després d'una condemna dictada per un tribunal competent; (...)*

⁴⁰ *Ibidem*, §67.

⁴¹ *Ibidem*, §68.

Sentència de la Secció Tercera

La Secció Tercera del Tribunal va dictar sentència el dia 10 de juliol de 2012, en la qual condemnava al Regne d'Espanya per vulneració dels articles 5 i 7 del Conveni Europeu de Drets Humans.

Aquesta sentència de la Secció Tercera analitza la normativa i pràctica judicial i penitenciària espanyola abans i després de la STS 197/2006 i conclou que la pràctica que estimava el límit màxim de compliment com una nova pena era prou precisa per a poder preveure l'abast de la pena imposada i com s'executaria⁴². El Tribunal considera, a diferència del que defensava el Govern, que els càlculs d'aplicació dels beneficis formen part del càlcul de la pena, i no pas únicament de l'execució⁴³, amb la qual cosa estan subjectes a l'art. 7 CEDH. El canvi de criteri en l'aplicació dels beneficis comporta, doncs, una vulneració del principi d'irretroactivitat de la llei penal desfavorable que consagra aquest article 7 CEDH⁴⁴.

En conseqüència, l'Estat hauria conculcat també l'art. 5 del CEDH, que estableix que ningú no pot ser privat de llibertat si no és segons les vies legals i, en el cas que interessa, d'acord amb una detenció regular en virtut de condemna dictada per tribunal competent. Vist que la detenció no era regular perquè estava fonamentada en una vulneració de l'art. 7 CEDH i perquè no era previsible per a la condemnada, també es contravenia l'art. 5 CEDH⁴⁵.

L'Estat espanyol va recórrer aquesta sentència davant de la Gran Sala del Tribunal Europeu de Drets Humans, la qual es va pronunciar el dia 21 d'octubre de 2013. Com que els arguments utilitzats per la Gran Sala en gran mesura recullen els de la sentència de la Secció Tercera, la succinta relació dels arguments del Tribunal acabats d'exposar s'analitzen amb més profunditat en l'anàlisi de la sentència de la Gran Sala.

1.2.2. Sentència de la Gran Sala de 21 d'octubre de 2013

El govern espanyol va recórrer la sentència de la Secció Tercera davant de la Gran Sala del TEDH. D'acord amb l'article 43 CEDH⁴⁶, el col·legi de la Gran Sala va decidir sotmetre l'assumpte a la Gran Sala.

⁴² STEDH, 3a, de 10 de juliol de 2012. §55.

⁴³ *Ibidem*, §58.

⁴⁴ *Ibidem*, §63.

⁴⁵ *Ibidem*, §74.

⁴⁶ Art. 43 CEDH: Remissió davant la Gran Sala

1. Dins el termini de tres mesos a comptar de la data de la sentència d'una Sala, qualsevol part en l'afer pot demanar, en casos excepcionals, la remissió de l'afer a la Gran Sala.

A banda de les al·legacions de les parts, coincidents substancialment amb els arguments esgrimits davant la Secció Tercera, també es va permetre la presentació d'observacions per part de la Comissió Internacional de Juristes. Aquesta Comissió va estimar que, quan els canvis en la llei o en la seva interpretació afecten una pena o la remissió d'una pena, alterant-la greument en detriment del condemnat, aquests canvis es refereixen a l'essència de la pena i no al procediment o les mesures d'execució i, per tant, estan subjectes a la prohibició de retroactivitat. La Comissió va considerar que les mesures imposades a nivell intern a la demandant tenien naturalesa comparable a una llei penal o una pena amb efecte retroactiu i, per tant, s'havia d'aplicar la prohibició de retroactivitat a aquestes disposicions⁴⁷.

La Gran Sala va dictar sentència el dia 21 d'octubre de 2013.

Després de fer un repàs sobre la normativa, la jurisprudència i els antecedents de fet de l'afer concret, la Gran Sala passa a analitzar les vulneracions al·legades dels articles 5 i 7 del CEDH.

Sobre l'al·legada vulneració de l'article 7.1 del Conveni:

L'article 7 del Conveni Europeu de Drets Humans diu:

Article 7 Cap pena sense llei

1. Ningú no pot ser condemnat per una acció o una omisió que, en el moment de ser comesa, no constituïa una infracció segons el dret nacional o internacional. De la mateixa manera, no es pot imposar una pena més greu que la que era aplicable al moment de la comissió de la infracció. (...)

Dins de l'article 7 del Conveni, el Tribunal distingeix diversos aspectes que s'han de considerar: el principi *nullum crimen, nulla poena sine lege*; el concepte de «pena» i el seu abast; i la previsibilitat de la llei penal.

Principi *nullum crimen, nulla poena sine lege*: el Tribunal remarca la importància cabdal del principi «cap pena sense llei» en un Estat de Dret i recorda que l'article 15 del Conveni⁴⁸

2. Un col·legi de cinc jutges de la Gran Sala accepta la demanda si el cas planteja una qüestió greu relativa a la interpretació o a l'aplicació del Conveni o dels seus protocols o bé una qüestió greu de caràcter general.

3. Si el col·legi accepta la demanda, la Gran Sala es pronuncia sobre l'afer mitjançant una sentència.

⁴⁷ STEDH, 3a, de 10 de juliol de 2012, §75.

⁴⁸ Article 15 CEDH Derogació en cas d'estat d'urgència

1. En cas de guerra o en cas d'un altre perill públic que amenaci la vida de la nació, tota Alta Part contractant pot prendre mesures que deroguin les obligacions previstes en el present Conveni, en la proporció estricta en què la situació ho exigeixi i amb la condició que aquestes mesures no estiguin en contradicció amb les altres obligacions derivades del dret internacional.

2. La disposició precedent no autoritza cap derogació de l'article 2, llevat del cas de mort resultant d'actes lícits de guerra, ni dels articles 3, 4 (paràgraf 1) i 7. (...) [el subratllat és meu].

no permet excepcions a aquest principi. Segons el Tribunal, s'ha d'interpretar i aplicar aquest principi de manera que proporcioni garanties efectives contra l'arbitrarietat en «l'enjudiciament, la condemna i la pena»⁴⁹.

Quant al contingut d'aquest principi, el tribunal expressa:

El artículo 7 del Convenio no se limita a prohibir la aplicación retroactiva del Derecho penal en perjuicio de un acusado (...). También incorpora, de manera más general, el principio de que sólo la ley puede definir un delito y prescribir una pena (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) (...). Al tiempo que prohíbe, en particular, ampliar el alcance de los delitos existentes a actos que antes no constituían delitos, también establece el principio de que el Derecho penal no debe interpretarse por extensión en detrimento de un acusado, por ejemplo, por analogía. (§78)⁵⁰

Conseqüentment, el Tribunal argumenta que les penes han d'estar clarament definides per la llei i que això es compleix quan el justiciable pot preveure quines són les conseqüències penals que comporten les seves accions o omissions⁵¹.

Concepte de *pena* i el seu abast: el Tribunal expressa que el concepte de *pena* és un concepte autònom dins el conveni i que s'ha de determinar més enllà de les aparences d'una mesura concreta⁵².

En primer lloc, el Tribunal afirma que per a determinar què és la *pena* i el seu abast, s'ha de tenir en compte el dret intern en el seu conjunt, que inclou tant el text de la llei com la jurisprudència interpretativa que l'acompanya⁵³. Per tant, el TEDH estableix un concepte ampli de llei, que inclou la jurisprudència, a diferència del que consideren el Tribunal Suprem i el Tribunal Constitucional, tal com s'ha vist més amunt (ap.1.1.).

En segon lloc, el Tribunal fa un repàs de la seva jurisprudència sobre la distinció entre *pena* i *mesures d'execució o aplicació de les penes* i expressa que no formen part de la pena les mesures que es refereixen a «la remissió d'una condemna o el canvi del règim d'excarceració anticipada»⁵⁴.

⁴⁹ STEDH, Gran Sala, 21 d'octubre de 2013, §77.

⁵⁰ Per a les citacions de la sentència s'utilitza la traducció realitzada per l'Advocacia de l'Estat, que és la versió citada en les resolucions judicials i els articles doctrinals espanyols. Ara bé, per a l'elaboració d'aquest TFG s'ha treballat tant amb aquesta traducció com amb les dues versions autèntiques (anglès i francès). La traducció es pot trobar a:

<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder_Judicial/Noticias_Judiciales/La_Audiencia_Nacional_ordena_la_excarcelacion_de_la_miembro_de_ETA_Ines_del_Rio_en_cumplimiento_de_la_sentencia_del_TEDH_sobre_la_doctrina_Parot_> [Consulta 25 desembre 2014]

⁵¹ STEDH, Gran Sala, 21 d'octubre de 2013, §§79-80.

⁵² *Ibidem*, §81.

⁵³ *Ibidem*, §96.

⁵⁴ *Ibidem*, §83.

Això no obstant, d'acord amb la seva jurisprudència recent⁵⁵, el Tribunal continua dient que la distinció entre mesura d'execució i pena no sempre és nítida, i esmenta precedents jurisprudencials propis, en què mesures que afectaven el compliment de la pena es consideraven que formaven part d'aquesta⁵⁶. La pena pot abraçar, doncs, mesures preses posteriorment a la sentència condemnatòria, com ara les adoptades pel legislador o per resolucions administratives o judicials, si significa una «redefinició o modificació de l'abast de la pena imposada pel tribunal sentenciador». Quan succeeix això, el Tribunal estima que aquestes mesures han de considerar-se part de la pena i estan subjectes a la prohibició d'irretroactivitat garantida per l'article 7.1 CEDH. Si no es considerés part de la pena, l'Estat podria redefinir lliurement l'abast de la pena imposada, cosa que privaria al condemnat de la previsibilitat que prescriu l'art. 7.1 del Conveni. Aquests canvis, segons el Tribunal, s'han de distingir dels realitzats en la forma d'execució de la condemna, no compresos en l'art. 7.1 CEDH⁵⁷.

Per a poder determinar si una mesura concreta afecta tan sols l'execució o bé afecta l'abast de la pena cal analitzar en cada cas concret com estava determinada aquesta pena segons el dret nacional, el qual inclou tant la legislació com l'aplicació jurisprudencial⁵⁸. És a dir, en paraules del Tribunal, cal analitzar «la naturalesa intrínseca de la pena»⁵⁹.

En el cas de la demandant Inés del Río Prada, el Tribunal argumenta que l'article 100 del CP 1973, que establia la redempció de penes per treball, no determinava com s'havien d'aplicar aquestes redempcions a la pena, cosa que s'ha solucionat amb el nou article 78 del CP 1995, d'acord amb les modificacions analitzades anteriorment. Per tant, per a delimitar l'aplicació d'aquest article, el TEDH expressa que s'ha de considerar la pràctica dels tribunals. De l'anàlisi d'aquesta jurisprudència, que és la que s'ha analitzat *supra* (ap. 1.1), el TEDH conclou:

Al igual que la Sala, la Gran Sala aprecia que, a pesar de las ambigüedades de las disposiciones pertinentes del Código Penal de 1973 y del hecho de que el Tribunal Supremo no haya comenzado a

⁵⁵ El Professor Landa fa un recorregut de l'evolució del TEDH pel que fa al principi de legalitat de l'article 7 CEDH: explica com, als inicis, hi havia una clara distinció entre la pena i l'execució de la pena (p.ex. afer Hogben 1986) i com, en la STEDH Kafkaris (2008), argumentant amb «qualitat de la llei», el TEDH acaba aplicant l'escrutini de l'art. 7 CEDH a mesures d'execució. A partir d'aleshores, cada cop ha augmentat els pronunciaments sobre conculcació de l'art. 7, però precisament quant a mesures d'execució, pel risc que hi ha que s'utilitzi l'execució com una «puerta trasera» per a introduir mesures que vulnereu el principi de legalitat de l'article 7 del Conveni. Així, doncs, en paraules de Landa, el TEDH «parte de ampliar el concepto de pena para llenar de garantías la aplicación interpretativa de la medida en cuestión» (LANDA GOROSTIZA, p. 11-15).

⁵⁶ STEDH, Gran Sala, 21 d'octubre de 2013, §85.

⁵⁷ *Ibidem*, §89.

⁵⁸ *Ibidem*, §96.

⁵⁹ *Ibidem*, §90

disiparlas más que en 1994, es un hecho constante que las autoridades penitenciarias y judiciales españolas tenían como practica considerar la condena resultante de la duración máxima de treinta años de prisión establecida en el artículo 70.2, del Código Penal de 1973, como una pena nueva y autónoma sobre la que debían computarse ciertos beneficios penitenciarios, como las redenciones de penas por el trabajo en prisión. (§99)

Per tant, el canvi jurisprudencial produït per la doctrina Parot sí que suposa, per al TEDH, un canvi que va més enllà de l'execució de la pena, perquè en modifica la naturalesa: abans de la sentència del TS es considerava el límit de trenta anys com una «pena nova i autònoma», mentre que després de la sentència es deixava de considerar de tal manera, i romanien penes independents. Això, és clar, tenia conseqüències en l'execució de la pena, però l'origen es trobava en el canvi de naturalesa.

D'altra banda, el Tribunal Europeu també destaca que l'aplicació de la remissió de les penes era un acte reglat, sense que hi hagués possibilitat d'una apreciació discrecional per part del Jutge de Vigilància Penitenciària. A més, aquesta remissió es recollia en una disposició legal (el Codi Penal de 1973) i no pas en un acte normatiu reglamentari, i fins i tot aquestes remissions estaven previstes en la mateixa norma en què s'establien les penes: el Codi Penal de 1973 preveia la reducció automàtica i obligatòria de la pena com a contrapartida del treball realitzat⁶⁰. Tot això reforça, segons el Tribunal, la consideració d'aquestes remissions de pena per treball com a integrants de la pena imposada.

Previsibilitat de la llei penal, qualitat de la llei: el Tribunal parla sobre la necessitat que les lleis compleixin uns «requisits de qualitat», en el sentit que la llei ha de ser accessible i previsible. A pesar d'això, el Tribunal palesa la necessitat que la jurisprudència interpreti les lleis i admet la possibilitat que hi hagi una evolució gradual en aquesta interpretació, atesa la manca de precisió dels preceptes legals, que tenen vocació de generalitat. Ara bé, la interpretació jurisprudencial no pot deixar de ser «raonablement previsible», perquè si no ho fos es podria incórrer en actuacions judicials, condemnes o sancions arbitràries, cosa prescrita per l'article 7.1 del Conveni⁶¹.

Per a comprovar si es compleix el requisit de previsibilitat, en la sentència es diu que:

el Tribunal debe examinar si la demandante podía esperar, en el momento en que se dictaron las condenas, o bien cuando se le notifico la decisión sobre el cúmulo y la duración máxima de las penas, si fuese necesario con el asesoramiento pertinente, que la pena que se le imponía podría convertirse en una pena de cárcel efectiva, sin deducción de las redenciones de pena por trabajo previstas en el artículo 100 del código penal de 1973. (§112)

⁶⁰ *Ibidem*, §101.

⁶¹ *Ibidem*, §93

Per a aquest examen, el Tribunal té en compte tot el dret aplicable del moment, i especialment l'aplicació a través de la jurisprudència. El TEDH no considera rellevant el fet que només hi hagués un precedent del Tribunal Suprem (sentència de 8 de març de 1994) sobre la consideració de la pena com a «pena nova i autònoma», vist que, tal com va admetre el Govern, la pràctica penitenciària i judicial anteriors a la doctrina Parot aplicaven el mateix criteri recollit en la STS 8 de març de 1994⁶².

D'altra banda, en la consideració sobre si la mesura era previsible, es té en compte que el TS no la va adoptar fins l'any 2006, molt després de la comissió dels delictes i del dictat de les condemnes i deu anys després de la derogació del Codi Penal de 1973, que establia aquestes remissions de la pena. I també es té en compte que el nou Codi Penal de 1995 va establir un règim transitori per als condemnats en virtut del CP 1973, amb l'objectiu, precisament, d'evitar l'aplicació retroactiva de disposicions penals menys favorables. No obstant això, l'aplicació de la doctrina Parot va causar que quedés sense efecte aquest règim transitori per a la demandant, així com per a altres persones en una situació similar⁶³.

Per acabar, en la línia del que van expressar els magistrats dissidents en el vot particular de la STS 197/2006, el Tribunal conclou que aquesta nova interpretació jurisprudencial, per bé que no aplicava retroactivament la LO 7/2003, sí que tenia el mateix objectiu de política criminal i acabava tenint els mateixos efectes pràctics. El Tribunal expressa que:

A este respecto, si el Tribunal admite que los Gobiernos tienen libertad para modificar su política criminal, en particular reforzando la represión de los crímenes y delitos (...), no es menos cierto que deben respetar al hacerlo las reglas establecidas en el artículo 7 (...). Sobre este punto, el Tribunal recuerda que el artículo 7 del Convenio prohíbe de forma absoluta la aplicación retroactiva del derecho penal cuando resulte desfavorable para el interesado. (§116)

El Tribunal finalitza l'argumentació manifestant que no era possible per a la demandant, doncs, preveure que hi hauria el canvi jurisprudencial que provocaria l'extensió de la seva estada a presó, un canvi jurisprudencial que va tenir com a efecte la modificació desfavorable per a la demandant de l'abast de la pena imposada.

Per tots aquests motius, el Tribunal declara que hi ha hagut vulneració de l'article 7 del Conveni.

⁶² *Ibidem*, §§112-113

⁶³ *Ibidem*, §§102 i 114.

Sobre l'al·legada vulneració de l'article 5.1

L'article 5 del CEDH, que garanteix el dret a la llibertat i a la seguretat, diu:

Art. 5 Dret a la llibertat i a la seguretat

1. Tota persona té dret a la llibertat i a la seguretat. Ningú no pot ser privat de la llibertat, excepte en els casos següents i segons les vies legals:

a. si és detingut regularment després d'una condemna dictada per un tribunal competent; (...)

El Tribunal determina, d'acord amb l'article 5 del Conveni, que una privació de llibertat s'ha de produir en virtut d'una condemna: hi ha d'haver sempre una relació de causalitat entre totes dues⁶⁴. Ara bé, aquesta relació de causalitat es podria trencar:

La relación de causalidad necesaria con arreglo a la letra (a) podría romperse si se llegara a una situación en la que la decisión de no liberar o volver a recluir a una persona se basase en motivos que eran incompatibles con los objetivos del tribunal sentenciador o en una valoración no razonable a efectos de dichos objetivos. En tales casos, una condena legal en un principio se transformaría en una privación de libertad arbitraria y, por tanto, incompatible con el artículo 5 (§124).

D'altra banda, el TEDH expressa que a part del requisit que la privació de llibertat es basi en una de les excepcions previstes en l'article 5 del Conveni, aquesta privació de llibertat alhora ha de ser «legal». Aquest requisit de legalitat té dos vessants: d'una banda, cal que hi hagi una justificació legal de la privació de llibertat; de l'altra, el Tribunal exigeix una «qualitat» de la llei que priva de llibertat, en virtut de la qual aquesta llei ha de ser «suficientment accessible, precisa i previsible en l'aplicació, per tal d'evitar qualsevol risc d'arbitrarietat»⁶⁵.

En l'anàlisi de la possible conculcació d'aquest article en el cas concret, el TEDH accepta que no es qüestiona la legalitat de la detenció de la demandant, Inés del Río Prada, abans del dia 2 de juliol 2008, data per a la qual se n'havia fixat l'alliberament abans d'aplicar-hi la nova jurisprudència de la STS 197/2006.

El Tribunal analitza, doncs, la legalitat del temps passat en privació de llibertat posterior a aquesta data. I ha de comprovar si es complien els requisits analitzats en el paràgraf anterior, pel que fa a la previsibilitat de la detenció⁶⁶.

Remetent-se a l'argumentació sobre la manca de previsibilitat en virtut de la qual s'ha constatat la vulneració de l'article 7 CEDH, el Tribunal declara que la demandant no podia

⁶⁴ *Ibidem*, §124.

⁶⁵ *Ibidem*, §125.

⁶⁶ *Ibidem*, §130.

preveure que hi hauria una modificació del criteri interpretatiu per part del TS que implicaria que la seva estada a la presó es veuria allargada.

El fet que se li apliqués aquesta nova jurisprudència va comportar que s'allargués el seu període de privació de llibertat gairebé nou anys. En conseqüència, el Tribunal conclou que la demandant ha romàs a la presó durant més temps del que hauria d'haver estat d'acord amb la legislació en vigor en el moment que va ser condemnada⁶⁷, cosa que comporta una conculcació de l'article 5.1 del Conveni.

⁶⁷ *Ibidem*, §131.

2. Execució de la sentència a Espanya

En aquest segon apartat s'estudia l'execució de la sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans en l'afer Del Río Prada c. Espanya. Es comença per una anàlisi general de com s'incorporen en el dret espanyol el CEDH i les sentències del TEDH, per passar després a l'estudi concret de com s'ha dut a terme l'execució de la sentència Del Río Prada, tant per a la demandant com, extensivament, per a altres condemnats.

2.1. Incorporació del dret internacional a l'ordenament jurídic Espanyol

2.1.1. Recepció de les normes internacionals, en particular del CEDH.

Teoria general. Sistemes monistes i dualistes

Tal com afirma González Campos⁶⁸, pel que fa a la incorporació del Dret internacional en el dret nacional, des d'un punt de vista jurídic positiu, hi ha dues qüestions a determinar: en primer lloc, quines tècniques s'empren perquè el dret internacional passi a formar part del dret intern (lleis, publicació en diaris oficials, sense requisit); en segon lloc, quin nivell de jerarquia es dona a la norma internacional dins de l'ordenament intern: en concret, es destaca si preval el dret internacional sobre les constitucions nacionals. Això és especialment rellevant en el cas de la incorporació del CEDH, atès que en la majoria d'estats del Consell d'Europa els drets previstos en el Conveni estan recollits en les constitucions.

Des d'un punt de vista teòric, es distingeix entre la concepció *dualista* i la concepció *monista* d'incorporació del dret internacional.

La concepció *dualista* parteix dels postulats de Triepel i Anzilotti⁶⁹, i es basa en la consideració de l'ordenament jurídic internacional i els ordenaments interns com a ordenaments separats. En virtut d'aquesta concepció, es requereix un acte exprés de dret nacional perquè els actes normatius de dret internacional es considerin incorporats en l'ordenament nacional.

Per tant, si un Estat amb sistema dualista ha ratificat una norma internacional però no l'ha introduït al dret intern, si es vulnera aquesta norma internacional l'Estat incorrerà en un il·lícit internacional⁷⁰, però no seria d'aplicació pels òrgans interns (p.ex. tribunals) perquè es requeriria un acte del legislador nacional.

⁶⁸ Julio D. GONZÁLEZ CAMPOS, *Curso de Derecho Internacional Público*, p. 322-323.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 323.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 324.

Per la seva banda, la concepció *monista* parteix dels postulats normativistes de Kelsen i sociològics de Scelle⁷¹, i es basa en considerar l'ordenament jurídic internacional i l'ordenament intern com una unitat. En aquest cas, el dret internacional no requereix un acte de dret intern perquè tingui efectes, sinó que bastaria la ratificació de l'instrument i la publicació en els butlletins oficials perquè passi a formar part del dret intern.

Dit això, González Campos⁷² afirma que actualment la distinció entre els sistemes monistes i dualistes s'ha vist atenuada, i s'al·ludeix a un «monisme o dualisme moderats». La distinció entre *dualisme* i *monisme*, doncs, ha passat a segon terme, i, des d'un vessant més pràctic, la doctrina se centra a analitzar cada ordenament nacional i la solució concreta per a cada norma internacional.

D'acord amb aquest enfocament més pràctic, es passa ara a analitzar la incorporació del Conveni Europeu de Drets Humans, que és el que interessa per a l'objecte d'aquest Treball.

Incorporació del CEDH en ordenaments comparats

Prenent com a punt de partida la distinció que s'acaba de veure entre sistemes dualistes i monistes, Niño Estébanez⁷³ fa un recorregut dels diversos tipus d'incorporació del CEDH als ordenaments nacionals dels membres del Consell d'Europa, segons si es requereix o no norma interna per a la incorporació del CEDH al dret nacional.

Pel que fa a països amb sistemes dualistes, aquest magistrat n'esmenta de dos tipus: en primer lloc, països en què caldria norma interna per a l'eficàcia del Conveni, però que no l'han promulgada: és el cas de Dinamarca, Suècia i Noruega. En aquests països hi ha, tanmateix, mecanismes de revisió de sentències internes en cas de vulneració del Conveni. En segon lloc, Niño assenyala Alemanya, Luxemburg i Malta com països en els quals cal transformació en dret nacional del Conveni, i aquesta transformació sí que s'ha produït. En aquests casos, no cal parlar de jerarquia entre el CEDH i el dret intern, perquè el CEDH gaudirà de la jerarquia corresponent a la norma que l'incorpora al dret intern.

Pel que fa a sistemes monistes, també se'n distingeixen dos tipus, segons el nivell de jerarquia que es confereix al dret internacional: d'una banda, hi ha els que atorguen prevalença al dret intern, dels quals en el Consell d'Europa només hi ha els Països Baixos; i,

⁷¹ *Ibidem*, p. 325.

⁷² *Ibidem*, p. 326.

⁷³ Roberto NIÑO ESTÉBANEZ, *La ejecución en España de las sentencias del Tribunal Europeo de Derechos Humanos*, p. 63-75.

de l'altra, hi ha els que atorguen primacia al dret nacional constitucional: el dret internacional té preeminència sobre el dret intern, però cedeix davant les constitucions. Entre aquests últims es troben la gran majoria dels Estats del Consell d'Europa⁷⁴.

Incorporació del CEDH a Espanya

Pel que fa a Espanya, el punt de partida de la incorporació del dret internacional en l'ordenament jurídic es troba en l'article 96 de la Constitució. Aquest article disposa:

Artículo 96 Constitución española

1. Los tratados internacionales válidamente celebrados, una vez publicados oficialmente en España, formarán parte del ordenamiento interno. Sus disposiciones sólo podrán ser derogadas, modificadas o suspendidas en la forma prevista en los propios tratados o de acuerdo con las normas generales del Derecho internacional.
2. Para la denuncia de los tratados y convenios internacionales se utilizará el mismo procedimiento previsto para su aprobación en el artículo 94.

De l'apartat 1 es desprèn que no és necessari la promulgació d'un acte normatiu de dret intern perquè els tractats internacionals passin a formar part de l'ordenament jurídic espanyol, sinó que únicament cal la publicació oficial, en el Butlletí Oficial de l'Estat. En termes generals, aquest article està en consonància amb el que disposa l'apartat 5 de l'article 1 del Codi Civil, introduït l'any 1974 pel Decret 1836/1974⁷⁵:

Artículo 1 Código Civil

(...) 5. Las normas jurídicas contenidas en los tratados internacionales no serán de aplicación directa en España en tanto no hayan pasado a formar parte del ordenamiento interno mediante su publicación íntegra en el «Boletín Oficial del Estado».

Per tant, pel que fa a la incorporació del dret internacional, Espanya es pot considerar un ordenament monista, atès que no cal acte exprés del legislador: n'hi ha prou amb la publicació de la norma en els butlletins oficials.

D'altra banda, la doctrina constitucional⁷⁶ considera que el dret internacional jeràrquicament se situa per sota de la Constitució, atès que, en virtut de l'article 95 CE, els tractats poden ser sotmesos a control constitucional i es requereix que es modifiqui la Constitució quan es vol aprovar un tractat internacional contrari a la Carta Magna. Ara bé, hi ha autors de dret internacional, com Marín López, que consideren que el dret internacional

⁷⁴ *Ibídem*, p. 69-70.

⁷⁵ Decreto 1836/1974, de 31 de mayo, por el que se sanciona con fuerza de Ley el texto articulado del título preliminar del Código Civil. BOE núm. 163, de 9 de juliol de 1974.

⁷⁶ Palbo PÉREZ TREMPs, *Derecho Constitucional. Volumen 1. El ordenamiento constitucional*, p. 117.

està per sobre de qualsevol norma interna, inclosa la Constitució⁷⁷. En qualsevol cas, l'article 10.2 de la Constitució espanyola estableix que les normes relatives a drets fonamentals i llibertats que la Constitució reconeix s'han d'interpretar conforme als tractats i acords internacionals sobre les matèries ratificades per Espanya, amb la qual cosa el Conveni Europeu de Drets Humans, i la interpretació feta pel Tribunal Europeu de Drets Humans, cal que es tingui en compte⁷⁸.

Dit això, Espanya va ratificar el Conveni Europeu de Drets Humans, per la via de l'article 94 CE (per afectar drets fonamentals establerts en el Títol I)⁷⁹, el dia 4 d'octubre de 1979, i l'instrument de ratificació es va publicar al Butlletí Oficial de l'Estat el 10 d'octubre de 1979⁸⁰, amb la qual cosa a partir d'aquesta data el Conveni forma part del dret intern espanyol.

2.1.2. Execució de les sentències del TEDH

Un cop analitzada la incorporació del Conveni Europeu de Drets Humans a Espanya, cal veure quins efectes tenen les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans, òrgan que va ser creat per mitjà d'aquest Conveni. La regulació del TEDH es troba en el Títol II del Conveni, en els articles 19 a 51.

Pel que fa a l'execució de les sentències, és cabdal l'article 46, que disposa:

Article 46 *Força obligatòria i execució de les sentències*

1. Les Altes Parts contractants es comprometen a sotmetre's a les sentències definitives del Tribunal en els litigis en què siguin part.
2. La sentència definitiva del Tribunal es tramet al Comitè de Ministres, el qual vetlla per la seva execució.
(...)

⁷⁷ Antonio MARÍN LÓPEZ, «Orden jurídico internacional y Constitución espanyola», p. 44-46.

⁷⁸ PÉREZ TREMPES, p. 156.

⁷⁹ Aquest article 94 requereix l'autorització prèvia de les Corts Generals per a ratificar tractats en diversos casos, dels que interessa l'apartat c), tractats o convenis que afectin la integritat territorial de l'Estat o els drets i deures fonamentals establerts en el Títol I. Niño Estébanez afirma que el fet que es ratifiqués el CEDH per mitjà de l'art. 94 i no pas per l'art. 93, que possibilita la cessió de competències derivades de la Constitució, a través de Llei orgànica, comporta que els drets recollits en el CEDH no tinguin la consideració de drets fonamentals des del punt de vista espanyol i que el TEDH no té jurisdicció executiva a Espanya, jurisdicció que roman en el poder judicial espanyol, d'acord amb l'article 117.3 CE. (NIÑO ESTÉBANEZ, p. 80).

⁸⁰ Instrumento de Ratificación del Convenio para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales, hecho en Roma el 4 de noviembre de 1950, y enmendado por los Protocolos adicionales números 3 y 5, de 6 de mayo de 1963 y 20 de enero de 1966, respectivamente.

BOE núm. 243, de 10 d'octubre de 1979, p. 23564-23570. <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-24010>> [Consulta 9 desembre 2014]

Aquest article estableix, doncs, que en virtut de la ratificació del Conveni, els Estats contractants estan obligats a complir les sentències definitives del TEDH (ap.1) i que l'encarregat de vetllar pel compliment de les sentències és el Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

Una condemna d'un Estat pel TEDH comporta una obligació de resultat que s'identifica amb el principi *restitutio in integrum*, en virtut del qual l'Estat ha de posar fi a la vulneració, si encara produeix efectes; ha de restablir la víctima a la situació originària i, si no és possible, compensar-la pels danys soferts; i, finalment, evitar que es repeteixi l'il·lícit⁸¹. En cas que no sigui possible la compensació en virtut del dret intern nacional, el Tribunal pot atorgar una satisfacció equitable, en virtut de l'article 41 del CEDH⁸².

Naturalesa de les sentències del TEDH

D'acord amb l'article 46.1 del Conveni no hi ha dubte, doncs, que l'Estat espanyol està obligat al compliment de les sentències del Tribunal d'Estrasburg, però sorgeix la qüestió de discernir si tenen una naturalesa declarativa o executiva.

Segons Niño Estébanez⁸³, les sentències del TEDH són declaratives, perquè es limiten a declarar si s'ha produït o no una vulneració del Conveni, sense especificar quines mesures concretes s'han d'adoptar a nivell intern perquè es pugui dur a terme la *restitutio in integrum* del demandant, tret d'algun cas concret que s'analitzarà a continuació. En la mateixa línia, Núñez Fernández afirma que la doctrina i la jurisprudència espanyoles consideren que les sentències del TEDH són obligatòries però declaratives, amb la qual cosa tenen l'efecte de

⁸¹ Elisabeth LAMBERT-ABDELGAUWAD, «The execution of judgments of the European Court of Human Rights», p. 10-11; En el mateix sentit, CONSEJO DE ESTADO «Informe sobre la inserción del Derecho Europeo en el ordenamiento español», p. 293-296, que distingeix entre mesures individuals i mesures generals que ha d'emprendre l'Estat; NIÑO ESTÉBANEZ, p.39.

⁸² **Article 41 CEDH:** Si el Tribunal declara que hi ha hagut violació del Conveni o dels seus protocols, i si el dret intern de l'Alta Part contractant només permet fer desaparèixer les conseqüències d'aquesta violació d'una manera imperfecta, el Tribunal concedeix a la part perjudicada, si escau, una satisfacció equitable.

⁸³ NIÑO ESTÉBANEZ, p. 37.

declarar la vulneració d'un dret però no són directament executables⁸⁴. I Alcácer expressa que «les sentències del TEDH no tenen força executiva directa»⁸⁵.

El Tribunal Europeu també s'ha pronunciat en aquest sentit, i ho fa precisament en la sentència de la Secció Tercera de l'afer Del Río Prada, en què diu:

Com que els pronunciaments del Tribunal tenen una naturalesa essencialment declaratòria, l'Estat demandat roman lliure, sota el control del Comitè de Ministres, de triar els mitjans per a complir la seva obligació jurídica respecte de l'article 46 del Conveni, sempre que aquestes mesures siguin compatibles amb les conclusions establertes en el pronunciament del Tribunal. (§81)⁸⁶

La regla general, doncs, és que les sentències del Tribunal són declaratives. Així i tot, hi ha alguns casos, excepcionals, en què el Tribunal pot pronunciar-se sobre les mesures que l'Estat podria prendre; i, en uns altres casos també excepcionals, és possible que l'Estat condemnat només tingui una opció per a posar fi a la conculcació, supòsit en què el Tribunal podria dir quina mesura s'ha d'emprendre. En aquest sentit, el Tribunal diu:

Tanmateix, excepcionalment, per a ajudar l'Estat demandat a complir les seves obligacions de l'article 46, el Tribunal a vegades ha indicat el tipus de mesures que es podrien prendre per posar fi a la situació que havia constatat. (...) En altres casos excepcionals, quan la naturalesa mateixa de la vulneració constatada realment no ofereix una alternativa entre diversos tipus de mesures susceptibles de posar-hi remei, el Tribunal pot decidir d'indicar una única mesura individual. (§82)⁸⁷

La Gran Sala, en la sentència de 21 d'octubre de 2013, es pronuncia en el mateix sentit, fent una relació minuciosa dels precedents que sustenten aquesta opinió⁸⁸.

⁸⁴ Núñez Fernández esmenta la STC 245/1991, de 16 de desembre (cas Bultó), en la qual el Tribunal constitucional reitera el caràcter obligatori però declaratiu de les sentències del TEDH i el fet que aquest Tribunal no representa un òrgan jeràrquicament superior als òrgans jurisdiccionals interns espanyols. D'altra banda, tal com apunta Núñez, el TC no va poder negar el caràcter de dret intern del CEDH, amb la qual cosa el TEDH tenia la potestat de pronunciar-se sobre vulneracions de drets fonamentals. Alhora, el TC també enjudiciava la vulneració, en qualitat de jutge suprem de la Constitució i dels drets fonamentals. (NÚÑEZ FERNÁNDEZ, 407). Per a una explicació més detallada sobre el cas Bultó, v. nota núm. 98, *infra*.

⁸⁵ ALCÁCER GUIRAO, p. 946.

⁸⁶ La traducció és meva: en el text autèntic en francès, el Tribunal diu:

81. (...) *Les arrêts de la Cour ayant une nature essentiellement déclaratoire, l'État défendeur demeure libre, sous le contrôle du Comité des Ministres, de choisir les moyens de s'acquitter de son obligation juridique au regard de l'article 46 de la Convention, pour autant que ces moyens soient compatibles avec les conclusions contenues dans l'arrêt de la Cour.* (STEDH, 3a, 10 juliol 2012)

⁸⁷ 82. *Toutefois, exceptionnellement, pour aider l'État défendeur à remplir ses obligations au titre de l'article 46, la Cour a parfois cherché à indiquer le type de mesures qui pourraient être prises pour mettre un terme à la situation qu'elle avait constatée (...) Dans d'autres cas exceptionnels, lorsque la nature même de la violation constatée n'offre pas réellement de choix parmi différentes sortes de mesures susceptibles d'y remédier, la Cour peut décider d'indiquer une seule mesure individuelle.* (STEDH, 3a, 10 juliol 2012)

⁸⁸ STEDH, Gran Sala, 21 octubre de 2013. §138.

Per tant, si el Tribunal considera que per a executar el seu pronunciament declaratiu realment només hi ha una opció possible (en francès diu «*n'offre pas réellement de choix*»), pot dirigir-se directament a l'Estat condemnat i instar-lo a prendre una mesura concreta.

Aquest va ser el cas en l'afer Del Río Prada, en què el Tribunal va considerar que no hi havia altra opció per a posar fi a la vulneració del dret fonamental que no fos l'alliberament de la demandant. En conseqüència, tant en la sentència de la Secció Tercera⁸⁹ com en la sentència de la Gran Sala⁹⁰, el TEDH insta l'Estat a posar-la en llibertat «tan aviat com sigui possible» («*dans les plus brefs délais*»).

D'altra banda, atesa l'aplicació extensiva en altres reus que va sofrir la sentència de la Gran Sala, que s'analitza més endavant, Ríos i Sáez consideren que s'han aportat «nous arguments que posen de manifest la superació del valor merament declaratiu atribuït en el passat a les sentències del TEDH»⁹¹. En aquest sentit, Niño Estebáñez acaba considerant que en aquests casos les sentències han esdevingut d'una naturalesa mixta⁹². En el mateix sentit es pronuncia el Ple de la Sala Penal de l'Audiència Nacional en la interlocutòria de 25 d'octubre de 2013, en la qual manifesta que el debat sobre el valor merament declaratiu de les sentències del TEDH ha quedat superat i que l'Estat està obligat a acatar les sentències i, per tant, a executar-les, sobretot quan es concreten en una obligació de fer o actuar d'una determinada manera⁹³.

Ara bé, considero que aquesta executivitat de les sentències del TEDH només és predicable en els casos excepcionals descrits més amunt pel mateix Tribunal: quan per a posar fi a aquesta vulneració només hi ha una mesura possible. En els altres casos, es mantindria la naturalesa declarativa del pronunciament.

⁸⁹ STEDH, Secció 3a, 10 juliol 2012. §83.

⁹⁰ STEDH, Gran Sala, 21 octubre de 2013. §139.

⁹¹ RÍOS MARTÍN; SÁEZ RODRÍGUEZ, p. 33.

⁹² NIÑO ESTÉBANEZ, p. 44.

⁹³ IAN 62/2013, del Ple Sala Penal, de 25 de octubre. FD 4, par. 4.

2.2. Execució de la sentència *Del Río Prada c. Espanya*

2.2.1. Execució de la sentència per a la demandant

En el moment que es dicta la sentència de la Secció Tercera del Tribunal Europeu de Drets Humans en l'afer *Del Río Prada c. Espanya* el 10 de juliol de 2012, la doctrina dubta sobre quina hauria de ser la via per la qual s'executaria a Espanya. Tal com diu Alcácer i s'ha fet palès en diverses ocasions⁹⁴, Espanya no disposa d'un procediment específic per a l'execució de sentències del TEDH que declaren la vulneració del CEDH per una resolució judicial ferma. En aquest sentit, Alcácer afirma:

España ostenta el dudoso honor de ser uno de los pocos países que no ha incorporado a su legislación un cauce procesal de ejecución, que faculte a instar la reapertura del proceso de origen cuando ello sea necesario para la reparación de la lesión del derecho, como singularmente acontece cuando, estando concernida la libertad, la vulneración (o sus efectos) sigue vigente⁹⁵.

En el cas d'Inés del Río Prada hi havia efectivament una vulneració d'un dret, el dret de llibertat, que seguia vigent en el moment del pronunciament del Tribunal.

Atès que el Govern espanyol va recórrer la sentència de la Secció Tercera del TEDH davant la Gran Sala, no es va dur a terme el compliment de la sentència immediatament, i es va donar lloc a reflexions sobre el mecanisme que es podria utilitzar.

Alcácer analitza les possibilitats d'execució de la sentència, que les limita a dues, sempre suposant que la demandant hagués acudit a l'Audiència Nacional, l'òrgan sentenciador, i aquest tribunal hagués denegat l'alliberament perquè no podria anul·lar una resolució ferma i amb efectes de cosa jutjada.

Les dues opcions que hi hauria per a executar la STEDH, segons Alcácer, serien: bé l'indult per part de l'executiu o bé acudir al recurs de revisió davant el Tribunal Suprem. Pel que fa a l'indult, considera que seria discutible que pogués comportar la perceptiva reparació de la lesió. Pel que fa al recurs de revisió, manifesta que difícilment es podria considerar una sentència del TEDH com a «fet nou» requerit per l'article 954.4 de la Llei d'enjudiciament Criminal⁹⁶, cosa confirmada pel Tribunal Constitucional, que ha rebutjat que el recurs de revisió sigui possible per a anul·lar una sentència objecte de condemna, atès que no es tracta

⁹⁴ En la STC 245/1991, de 16 de desembre (cas Bultó), el Tribunal Constitucional ja va constatar, fa més de vint anys: «*nuestro legislador no ha adoptado ninguna disposición que permita a los Jueces ordinarios la revisión de las Sentencias penales firmes a consecuencia de una Sentencia del TEDH*» (FJ 4).

⁹⁵ ALCÁCER GUIRAO, 946.

⁹⁶ Art. 954.4 LECrim: *Habrá lugar al recurso de revisión contra las sentencias firmes en los casos siguientes: (...) 4.º Cuando después de la sentencia sobrevenga el conocimiento de nuevos hechos o de nuevos elementos de prueba, de tal naturaleza que evidencien la inocencia del condenado.*

d'un fet nou extern al procediment, sinó d'un nou examen del que es va examinar al seu dia⁹⁷. D'altra banda, una sentència del TEDH tampoc no seria un element que evidenciés la innocència del condemnat.

D'altra banda, Alcácer també contempla la possibilitat, un cop denegat l'alliberament per l'Audiència Nacional, que es fes servir la via del recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional, tal s'havia concedit en la STC 245/1991, en la sentència coneguda com cas Bultó⁹⁸. En la mateixa línia, Nuñez Fernández⁹⁹ va afirmar que es podria haver utilitzat la via del recurs d'empara i fer cessar així la vulneració del dret fonamental, posant en llibertat a la demandant i declarant nul·la la resolució que vulnerava aquell dret.

No obstant aquestes propostes d'actuació, la realitat va ser prou diferent, atès que la Audiència Nacional (AN) va considerar que sí que podia posar en llibertat la demandant un cop es va conèixer la sentència condemnatòria de la Gran Sala del TEDH, de 21 d'octubre de 2013, en un Ple convocat pel seu president, el Magistrat Fernando Grande-Marlaska l'endemà de la sentència, per deliberar sobre les modalitats d'execució de la sentència del TEDH.

⁹⁷ STC 240/2005, de 10 d'octubre, FJ 7: «hemos considerado razonable desde la perspectiva de la tutela judicial efectiva que el Tribunal Supremo entienda que el Ordenamiento no le permite acometer dicha anulación a través de un proceso de revisión (ATC 96/2001, de 24 de abril), porque [la sentencia del TEDH] no se trata en rigor de un hecho nuevo, externo al proceso, sino de un nuevo examen de lo en su día ya examinado.»

⁹⁸ En el cas Bultó el TEDH havia declarat una vulneració de l'article 6 CEDH, que consagra la garantia a un procés equitatiu. El TC va declarar que les sentències del TEDH tenien efectes declaratius en l'ordenament intern espanyol i que no podien anul·lar sentències de tribunals interns. Tanmateix, va afirmar que el TC no podia quedar indiferent a una conculcació d'un dret fonamental (FJ 2), i que, en cas de condemna per part del TEDH, i en virtut de l'article 10.2, si el dret del CEDH conculcat corresponia a un dret fonamental de la Constitució, corresponia enjudiciar-la al Tribunal constitucional, com a Jutge suprem de la Constitució i dels drets fonamentals, respecte dels quals «nada de lo que a ello afecta puede serle ajeno» (FJ 3).

En constatar que s'havia vulnerat l'article 24 CE (corresponent a la vulneració de l'art. 6 CEDH constatada pel TEDH), i que per tant també es vulnerava l'article 17 CE (dret a la llibertat), el TC entenia que «corresponde a este Tribunal, en la medida en que los actores no han obtenido una reparación adecuada de la infracción de aquel derecho, declarar la alegada infracción del derecho a un proceso con todas las garantías y corregir y reparar la violación del derecho fundamental, teniendo en cuenta las características de la condena» (FJ 5).

I el TC va considerar que només podia ser reparada aquesta vulneració a través del recurs d'empara, perquè ex art. 55 LOTC no està sotmès a la impossibilitat de revisió de vicis processals per haver recaigut sentència ferma, com sí que ho està el TS en virtut de l'art. 240 LOPJ. El TC diu: «el recurso de amparo es en la actualidad el único remedio frente a situaciones de indefensión constitucional causadas por vicios procesales advertidos después de que haya recaído Sentencia definitiva y firme, cuando contra ella no esté previsto remedio procesal ante los Tribunales ordinarios» (FJ 5).

Per al TC no era suficient la compensació prevista en la Convenció, atès que s'estava vulnerant la llibertat personal dels afectats, una lesió que era actual. El TC havia d'anul·lar, per tant, la sentència que havia causat la vulneració del dret.

El TC va acabar anul·lant no tan sols la resolució del TS que denegava l'alliberament per execució de la STEDH, contra la que es va interposar el recurs d'empara, sinó que també va anul·lar les sentències condemnatòries, amb la qual cosa es van retrotraure les actuacions per a un nou enjudiciament.

⁹⁹ NÚÑEZ FERNÁNDEZ, p. 409.

Efectivament, en la interlocutòria del Ple de la Sala Penal de la Audiència Nacional de 22 d'octubre de 2013¹⁰⁰, l'Audiència Nacional es basa en la doctrina de la STC 245/1991 de la *lesió actual* per dir que el cas de Inés del Río compleix els requisits per als quals s'havia atorgat el recurs d'empara en el cas Bultó. Aquests requisits són: a) que hi hagi hagut condemna per part del TEDH d'un dret del CEDH correlatiu a un dret fonamental de la Constitució espanyola (seria el cas: principi de legalitat, art. 7 CEDH i 25 CE, i dret de llibertat de l'art. 5 CEDH i 17 CE); b) que s'hagi produït la vulneració com a conseqüència d'una decisió en l'orde jurisdiccional penal; c) que els efectes de la vulneració es mantinguin en el temps i romanguin actuals en el moment de la sol·licitud d'execució de la resolució del TEDH; d) que es trobi afectada la llibertat de l'individu. (FJ 3)

Com que es compleixen aquests requisits, l'Audiència Nacional considera que no hi ha necessitat de provocar un recurs d'empara i revisa d'ofici les decisions que mantenen la situació de privació de llibertat de la condemnada.

D'altra banda, l'Audiència afirma que recau en tots els poders públics, i en primer lloc al tribunal sentenciador (la mateixa Audiència), reparar i evitar l'actualització de la violació del dret fonamental a la llibertat, i per això complir adequadament la sentència del TEDH. En conseqüència, l'AN acorda l'alliberament immediat de la condemnada. (FJ 4)

D'aquesta interlocutòria cal fer dues consideracions: primer, que l'AN no considera que la doctrina de la STC 245/1991 hagués estat abandonada, tal com havia afirmat part de la doctrina, que la considerava excepcional¹⁰¹; de l'altra, que l'Audiència Nacional decideix deixar sense efecte les interlocutòries que estableixen la data d'alliberament de la condemnada d'acord amb la doctrina Parot, interlocutòries fermes, cosa que contrasta amb el que s'ha recollit més amunt manifestat per Alcácer, que preveia que l'AN no prendria una decisió com aquesta per manca-li competència per a revisar resolucions fermes, facultat reservada al TS.

Per bé que l'AN només argumenta la possibilitat de la modificació d'interlocutòries fermes dient que el procés d'execució de penes privatives de llibertat és un «procediment judicial per naturalesa dinàmic i en evolució» (FJ 3), l'Audiència Provincial de Barcelona, Secció 5a, sí que proporciona una argumentació extensa, en una interlocutòria de 24 d'octubre de 2013, que s'analitza en l'apartat següent.

¹⁰⁰ IAN 61/2013 del Ple Sala Penal, 22 octubre 2013.

¹⁰¹ NIÑO ESTÉBANEZ, p. 98. Alcácer afirma que, al seu parer, aquesta línia doctrinal no havia estat abandonada després pel TC, a diferència del que s'havia afirmant per la doctrina. (ALCÁCER GUIRAO, p. 949).

L'apartat que segueix tracta sobre l'aplicació de la sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans de 21 d'octubre de 2013 a altres condemnats la pena dels quals també havia estat modificada utilitzant la doctrina Parot.

2.2.2. Aplicació extensiva per a altres reus

Tenint en compte els efectes interpretatius que la doctrina considera que tenen les sentències del TEDH¹⁰² en base a l'article 10.2 de la constitució espanyola¹⁰³, Alcácer va afirmar que:

El debido acatamiento de la sentencia de Estrasburgo (...) habría de conllevar una respuesta de las autoridades españolas no solo sobre la privación de libertad de la demandante sino sobre los restantes supuestos de aplicación de la «doctrina Parot» sin que cada uno de los afectados haya de llamar a las puertas del Tribunal europeo¹⁰⁴.

En aquesta línia, la interlocutòria del Ple de l'Audiència Nacional de 25 d'octubre¹⁰⁵, que entenia sobre la sol·licitud d'alliberament de Juan Manuel Piriz López, un altre condemnat per diversos delictes terroristes i al qual se li havia aplicat la doctrina Parot, afirma:

Los pronunciamientos que realiza el TEDH claramente trascienden a la demandante y son de aplicación general a todos los casos en que se den situaciones semejantes. (...) El TEDH, en definitiva, pone de manifiesto, con carácter general, más allá del caso de Inés del Río, la incompatibilidad con el CEDH de la aplicación retroactiva del criterio de cómputo de los beneficios penitenciarios introducidos por la STS 197/2006. (FJ 5)

Amb aquesta argumentació, l'AN afirma de manera diàfana que les sentències del TEDH tenen efectes expansius, no es limiten a la situació concreta de la persona que ha acudit al Tribunal Europeu. A més, l'AN considera que amb la Sentència de 21 d'octubre de 2013 el TEDH ha establert un criteri amb valor de «cosa interpretada, vinculant per a tots els Estats» a causa de la ratificació del CEDH i de manera reforçada per a Espanya d'acord amb l'article 10.2 CE.

D'altra banda, tal com s'ha esmentat en el punt anterior, sobre la naturalesa declarativa o executiva dels pronunciaments del TEDH, l'AN afirma:

¹⁰² NIÑO ESTÉBANEZ, p. 47-49; ALCÁCER GUIRAU: 944; PÉREZ TREMP, p. 156. Com a obra de referència quant a els efectes interpretatius de les sentències del TEDH, la doctrina cita Argelia QUERALT JIMÉNEZ, *La interpretación de los derechos: del Tribunal de Estrasburgo al Tribunal Constitucional*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2008.

¹⁰³ Art. 10.2 CE: *Las normas relativas a los derechos fundamentales y a las libertades que la Constitución reconoce se interpretarán de conformidad con la Declaración Universal de Derechos Humanos y los tratados y acuerdos internacionales sobre las mismas materias ratificados por España*.

¹⁰⁴ ALCÁCER GUIRAU, p. 946.

¹⁰⁵ IAN 62/2013, del Ple de la Sala Penal, de 25 de octubre de 2013.

El antiguo debate sobre el valor meramente declarativo de las sentencias del TEDH no solo ha quedado superado por la jurisprudencia del mismo Tribunal, sino que el propio texto del Convenio, tras su reforma por el Protocolo XIV, que en la actualidad no deja margen de duda respecto de la obligación de los Estados de acatar (Art.46.1 del CEDH) y por ello de ejecutar las resoluciones del Tribunal y más cuando estas se concretan en una obligación de hacer o actuar de determinada manera. (FJ 4)

Per tant, l'Audiència Nacional es decanta clarament per considerar les sentències del TEDH com executives, sobretot en els casos en què el Tribunal insta l'Estat a prendre una mesura concreta, cosa que, per bé que més contundent, s'adequa a les conclusions a què s'ha arribat a l'apartat anterior, *in fine*. A efectes pràctics és molt rellevant aquesta conclusió de l'AN, perquè al capdavant són els tribunals els encarregats exclusivament de fer complir la cosa jutjada, tal com disposa l'article 117.3 de la Constitució espanyola¹⁰⁶.

Un altre supòsit d'aplicació extensiva de la STEDH Del Río Prada va ser la posada en llibertat d'Antonio García Carbonell, violador reincident, per la Interlocutòria de l'Audiència Provincial de Barcelona (APB), secció 5a, del dia 24 d'octubre de 2013¹⁰⁷. En aquesta resolució, de l'endemà de la interlocutòria de l'Audiència Nacional, l'APB reproduïx l'argumentació de l'AN sobre l'obligatorietat de la STEDH i expressa que té efectes sobre el condemnat per l'APB perquè es troba en una situació anàloga a la d'Inés del Río Prada. L'APB fonamenta la decisió en tres arguments (FD 2n):

En primer lloc, l'APB considera que les interlocutòries sobre l'execució de la pena no són fermes fins que no hi ha un llicenciament definitiu i aquest esdevé ferm, amb la qual cosa hi pot haver un pronunciament posterior que modifiqui la data d'alliberament inicialment establerta.

En segon lloc, l'APB considera que la revisió de la interlocutòria d'acumulació de condemnes està fonamentada en el principi d'irretroactivitat de la llei sancionadora desfavorable (articles 25.1 CE, article 2 del Codi Penal, Disp. Transitòria 6a CP 1995)

En tercer i últim lloc, l'APB aplica analògicament l'article 903 de la Llei d'Enjudiciament Criminal¹⁰⁸, que disposa que, en procediments de cassació, les conseqüències favorables a causa d'aquest recurs s'apliquen també als altres condemnats, encara que no haguessin

¹⁰⁶ Art. 117.3 CE: *El ejercicio de la potestad jurisdiccional en todo tipo de procesos, juzgando y haciendo ejecutar lo juzgado, corresponde exclusivamente a los Juzgados y Tribunales determinados por las leyes, según las normas de competencia y procedimiento que las mismas establezcan.*

¹⁰⁷ IAPB, Secció 5a, de 24 d'octubre de 2013. (Expedient acumulació de condemnes 8/99).

¹⁰⁸ Artículo 903 LECrim: *Cuando sea recurrente uno de los procesados, la nueva sentencia aprovechará a los demás en lo que les fuere favorable, siempre que se encuentren en la misma situación que el recurrente y les sean aplicables los motivos alegados por los que se declare la casación de la sentencia. Nunca les perjudicará en lo que les fuere adverso.*

recorregut la sentència condemnatòria. Per bé que en el cas que està entenent l'APB no es tracta de supòsits del mateix procediment, l'Audiència entén que les normes processals «pretenen resoldre situacions similars mitjançant remeis processals que produeixin en els justiciables la mateixa conseqüència jurídica si es troben en la mateixa situació, fins i tot si han acatat les resolucions judicials sense esgotar tots els recursos que tenen al seu abast».

Per tot això, la secció cinquena de l'Audiència Provincial de Barcelona considera extingida la responsabilitat penal del Sr. García Carbonell.

Amb la finalitat d'unificar el criteri d'actuació dels tribunals, el dia 12 de novembre de 2013, el Ple no Jurisdiccional de la Sala Segona del Tribunal Suprem va emetre un acord en què establia els efectes de la STEDH Del Río Prada. Aquest acord estableix: primer, que en les sentències dictades abans del dia 28 de febrer de 2006 (sentència de la doctrina Parot), s'hauria d'aplicar la remissió de penes d'acord amb el límit màxim establert en el CP 1973 (inhabilitant la doctrina Parot); segon, que la revisió de les acumulacions i liquidacions de condemnes d'acord amb el càlcul anterior les hauria de realitzar en cada cas l'òrgan sentenciador, amb la possibilitat d'interposar recurs de cassació davant el Tribunal Suprem. Finalment, el Tribunal Suprem es dirigeix al Poder legislatiu i l'insta a regular amb «la necessària claredat i precisió la via processal adequada en relació a l'efectivitat de les resolucions del TEDH»¹⁰⁹.

Segons Ríos Martín i Sáez Rodríguez¹¹⁰, aquest acord del TS significava acceptar la STEDH parcialment, atès que no s'aplicaria a les condemnes posteriors del 28 de febrer de 2006, assumint que la STS 197/2006 només hauria causat que es vulnerés la previsió de llibertat dels penats, sense que es considerés que hi havia hagut aplicació retroactiva de

¹⁰⁹ Acord del Ple no Jurisdiccional (Sala General) de la Sala Segona del Tribunal Suprem, de 12 de novembre de 2013. El text de l'acord deia: *Tras la STEDH de 21 de octubre de 2013, Caso Del Río Prada c. España, y en relación con las condenas que se estén ejecutando con arreglo al CP derogado de 1973, se acuerda lo siguiente: 1. En los casos de sentencias condenatorias en ejecución, dictadas con anterioridad al día 28 de febrero de 2006, en las que se aplique el CP derogado de 1973, por no resultar más favorable el CP de 1995, las redenciones ordinarias y extraordinarias que procedan se harán efectivas sobre el límite máximo de cumplimiento establecido conforme al artículo 70 del referido Código de 1973, en la forma en que se venía haciendo con anterioridad a la sentencia de esta Sala nº 197/2006, de 28 de febrero. 2. Las resoluciones relativas a las acumulaciones y liquidaciones de condena que resulten procedentes con arreglo al punto anterior, se acordarán en cada caso por el Tribunal sentenciador, oyendo a las partes, siendo susceptibles de recurso de casación ante esta Sala. 3. El Tribunal considera necesario que el Poder legislativo regule con la necesaria claridad y precisión el cauce procesal adecuado en relación con la efectividad de las resoluciones del TEDH.*

¹¹⁰ RÍOS MARTÍN, SÁEZ RODRÍGUEZ, p. 34.

jurisprudència menys favorable. Ríos i Sáez apunten que hi va haver cinc magistrats que discrepaven d'aquest acord¹¹¹, però aquesta discrepància no va tenir efecte en la decisió final.

En les setmanes següents, en aplicació de la Sentència d'Estrasburg i de l'acord del TS, van ser alliberats més de setanta condemnats per delictes de l'àmbit del terrorisme d'ETA, així com «delinqüents comuns» condemnats per assassinat o violacions, el temps de compliment dels quals s'havia allargat en aplicació de la doctrina Parot¹¹².

Des d'Estrasburg, en la conferència de premsa anual del Tribunal Europeu de Drets Humans celebrada el 30 de gener de 2014, el President del Tribunal Dean Spielmann va afirmar que l'execució a Espanya de la Sentència del Río Prada havia estat «més que remarcable», i que constitueix un «exemple a seguir». El President, tanmateix, no es va pronunciar sobre l'expansió dels efectes sobre altres condemnats¹¹³.

Per la seva banda, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa, òrgan encarregat de supervisar el compliment de les sentències del TEDH *ex* article 46.2 CEDH, en el seu informe anual de 2013 sí que va considerar tant les mesures individuals sobre la demandant del Río Prada com les mesures generals empreses per l'Estat sobre altres condemnats. En l'informe, el Consell de Ministres afirma que la pràctica dels tribunals penals espanyols, reforçada per l'Acord de la Sala Penal del Tribunal Suprem de 12 de novembre de 2013, s'adequava al pronunciament del Tribunal Europeu de Drets Humans¹¹⁴.

¹¹¹ Els magistrats discrepants haurien estat Perfecto Andrés, Luciano Varela, Cándido Conde-Pumpido, Joaquín Giménez i Alberto Jorge Barreiro.

¹¹² La premsa de l'època es va fer ressò d'aquestes excarceracions massives: *vid.* Entre altres:

EFE, «Un total de 69 presos, beneficiados ya por las excarcelaciones exprés» [en línia] *ABC.es*, 27-11-2013 <<http://www.abc.es/espana/20131127/abci-doctrina-parot-balance-201311262150.html>> [Consulta 18 desembre 2014];

AIZPEOLEA, Luis R. «Los 60 excarcelados de la Parot se citan para apoyar a los presos de ETA» [en línia] *El País.com*, 30-12-2013 <http://politica.elpais.com/politica/2013/12/30/actualidad/1388434635_539713.html> [Consulta 18 desembre 2014];

EFE, «Excarcelado otro etarra, el número 63, tras el fallo contra la 'doctrina Parot'» [en línia]. *El mundo.es*, 14-01-2014. <<http://www.elmundo.es/espana/2014/01/14/52d53d06268e3e9f318b4579.html>> [Consulta 18 desembre 2014]

¹¹³ En el vídeo de la conferència de premsa, en el minut 44, el President del Tribunal Dean Spielmann respon una pregunta formulada per l'Agència EFE, sobre l'execució de la Sentència Del Río Prada per part de l'Estat espanyol, que el President qualifica com un *exemple à suivre*. El vídeo es pot trobar a:

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/events&c=fran13911835779378666792027_pointer> [Consulta 23 desembre 2014].

¹¹⁴ Atès el bon compliment per part de les autoritats espanyoles, el Comitè de Ministres va decidir situar aquest cas en la «supervisió estàndard», en contraposició amb la «supervisió reforçada», que s'havia establert en primer terme. (COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE, *Supervision of the executions of judgments and decisions of the ECHR. 7th Annual Report 2013*, p.135).

3. Cap a un procediment específic d'execució de sentències del TEDH

En aquest tercer i últim apartat del Treball, es fa palesa la inexistència a Espanya d'un procediment específic per a l'execució de sentències del TEDH que requereixin l'obertura d'un procediment judicial ferm, tot fent un recorregut dels diferents mecanismes que s'han establert a aquest efecte en el dret comparat. D'altra banda, s'analitzen les propostes legislatives i opinions doctrinals sobre un futur procediment en l'ordenament jurídic espanyol sorgides després de la Sentència Del Río Prada c. Espanya.

3.1. Inexistència a Espanya de procediment. Estudi comparat d'altres estats del Consell d'Europa i proposta del Consell d'Estat.

Inexistència a Espanya de procediment específic d'execució de sentències del TEDH

Tal com ja s'ha esmentat diverses vegades al llarg d'aquest Treball, Espanya no disposa d'un mecanisme específic per a executar les sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans que recaiguin sobre resolucions judicials fermes, a pesar que l'Estat sí que ha anat prenent mesures generals i individuals per a esmenar conculcacions constatades pel Tribunal¹¹⁵.

L'execució d'una sentència del TEDH que requereixi la reobertura de resolucions fermes és diferent de l'execució d'una sentència del TEDH que condemni l'Estat per un acte administratiu de qualsevol de les Administracions Públiques o dels seus organismes autònoms, o per un acte de les cambres legislatives. En aquest cas, basta per a executar el pronunciament del TEDH que l'Administració o cambra en qüestió dicti un acte posterior en què revoqui l'acte¹¹⁶.

Com dèiem, però, Espanya no disposa d'un mecanisme d'execució de les sentències del TEDH per al cas de vulneració dimanant d'una resolució judicial ferma. I aquesta mancança ja va ser denunciada pel Tribunal Constitucional fa més de vint anys en la sentència sobre el

¹¹⁵ Niño Estébanez fa una extensa explicació sobre les mesures que s'han anat prenent en cas de condemna per part del TEDH a Espanya. Aquest autor les divideix en dues categories: les mesures generals i les mesures individuals. Les mesures generals consisteixen, d'una banda, a evitar que es produeixi una conculcació futura, per mitjà de la publicació en l'ordenament intern dels pronunciaments del TEDH; i, de l'altra, en modificacions normatives, que aquest considera «relativament freqüents». Pel que fa a les mesures individuals, destaca la satisfacció equitativa imposada en cada cas, reconeguda en l'article 41 del CEDH, i també s'hi poden incloure els «actes materials concrets», tot i que són poc freqüents. (NIÑO ESTÉBANEZ, p. 117-123). En el mateix sentit, v. CONSEJO DE ESTADO, *Informe sobre la inserción del Derecho Europeo en el ordenamiento espanyol*. p. 293-294.

¹¹⁶ D'acord amb els articles 102 a 106 de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de Règim Jurídic de les Administracions Públiques i del Procediment Administratiu Comú.

cas Bultó (STC 245/1991)¹¹⁷; i arran de l'afer Del Río Prada ha estat recordada tant per la doctrina (Alcácer Guirao¹¹⁸, Ríos i Sáez¹¹⁹) com per pronunciaments jurisdiccionals (v.gr. en la interlocutòria de l'AN de 22 d'octubre de 2013¹²⁰, estudiada prèviament, i en el recent acord del Ple no Jurisdiccional de la Sala Segona del TS de 21 d'octubre de 2014, que s'analitza més endavant). I Espanya roman un dels pocs països del Consell d'Europa sense aquest procediment específic, tal com s'estudia tot seguit.

Estudi comparat

El Consell d'Estat va emetre un informe el dia 14 de febrer de 2008¹²¹ en el qual analitzava la incorporació en l'ordenament espanyol del dret europeu: entre altres qüestions, s'hi analitzen en profunditat les previsions d'altres ordenaments sobre l'execució de les sentències del TEDH¹²².

El Consell d'Estat conclou que en el Consell d'Europa¹²³ actualment hi ha, d'una banda, estats que han establert un procediment *ad hoc* per a aquesta execució; i, de l'altra, hi ha estats, una minoria, que no han previst cap procediment exprés, entre els quals Espanya.

La majoria de països que han previst procediments *ad hoc*, una trentena de països¹²⁴, preveuen la possibilitat de reobrir els procediments penals, i alguns preveuen la possibilitat de reobrir procediments civils i administratius. Com a supòsit per a la reobertura, en alguns països n'hi ha prou amb la declaració de vulneració del CEDH, mentre que en d'altres és necessari que la vulneració hagi tingut incidència en la resolució judicial en qüestió, o que aquesta vulneració continuï produint conseqüències negatives per a la persona que sol·licita

¹¹⁷ El TC va dir: «para coordinar adecuadamente la tutela del derecho reconocido en el Convenio y la tutela del derecho fundamental reconocida en la Constitución, el Poder Legislativo debería establecer cauces procesales adecuados a través de los cuales sea posible articular, ante los órganos del Poder Judicial, la eficacia de las resoluciones del TEDH en aquellos supuestos en los que, como ocurre en el presente caso, se haya declarado la infracción de derechos fundamentales en la imposición de una condena penal que se encuentra aún en trámite de ejecución» (STC 245/1991, de 16 de desembre, FJ 5, III).

¹¹⁸ ALCÁCER GUIRAO, p. 946.

¹¹⁹ RÍOS MARTÍN; SÁEZ RODRÍGUEZ, p. 35.

¹²⁰ L'AN diu: «La doctrina parte de la inexistencia en el derecho interno de un mecanismo procesal adecuado para la reapertura del procedimiento en el que se produjo la lesión del derecho fundamental, por falta de desarrollo legislativo.» (IAN 61/2013, del Ple de la Sala Penal, de 22 d'octubre de 2013. FJ 3, par. 9)

¹²¹ CONSEJO DE ESTADO, *Informe sobre la inserción del Derecho Europeo en el ordenamiento espanyol*.

¹²² *Ibidem*, p. 296-305.

¹²³ El Consell d'Europa té 47 membres. L'últim a adherir-se va ser Montenegro l'11 de maig de 2007.

¹²⁴ Països que disposen de procediment específic: Alemanya, Àustria, Bèlgica, Bòsnia-Hercegovina, Bulgària, Croàcia, República Txeca, Eslovàquia, Eslovènia, França, Grècia, Hongria, Letònia, Lituània, Luxemburg, Macedònia, Malta, Moldàvia, Noruega, Països Baixos, Polònia, Romania, Rússia, Sant Marino, Suïssa, Turquia i Ucraïna.

l'execució de la sentència, o que la reparació tan sols es pugui obtenir executant la sentència del Tribunal.

Quant a la jurisdicció que coneix de la reobertura, hi ha dos ordenaments que l'atribueixen als respectius tribunals constitucionals (República Txeca i Malta), però la majoria l'atribueix a la jurisdicció ordinària, en concret a la jurisdicció que va dictar la jurisdicció impugnada. En la majoria dels casos entén el Tribunal Suprem, el qual, si concedeix la revisió, remet l'assumpte als tribunals d'instància. També hi ha, però, ordenaments en què la reobertura correspon als tribunals d'instància (Croàcia, Macedònia i Romania) o al que va dictar la sentència definitiva (Turquia). També hi ha un tercer model, en el qual es presenta la sol·licitud davant el Tribunal Suprem, que decideix ell mateix sobre el fons en tot cas (Ucraïna) o bé té l'alternativa de decidir sobre el fons o d'acceptar-ne la tramitació i reenviar-lo als tribunals d'instància (França i Bèlgica).

Pel que fa a països que no disposen d'un procediment específic per a l'execució de les sentències del TEDH (Dinamarca, Finlàndia, Suècia, Irlanda i el Regne Unit), el Consell d'Estat afirma que en els casos que s'ha permès una reobertura del procediment en qüestió s'ha fet mitjançant una interpretació extensiva de les causes que motiven la revisió de sentències, especialment la que fa referència a *fets, circumstàncies o documents nous* (corresponent a l'ap. 4 de l'art. 954 LECrim espanyola).

D'altra banda, en aquest mateix informe el Consell d'Estat fa propostes sobre la incorporació d'un procediment específic per a l'execució de sentències del TEDH. Ara bé, tal com s'analitza en l'apartat següent, els projectes legislatius sembla que no van en la mateixa direcció del que proposa l'alt òrgan consultiu.

Proposta del Consell d'Estat

El Consell d'Estat, en l'informe de 2008, també fa una proposta per a un procediment específic per a executar les sentències del TEDH a Espanya. Abans, però, analitza la possibilitat que aquest procediment es dugui a terme via dues figures que ja existeixen en l'ordenament jurídic espanyol: la nul·litat d'actuacions i la revisió de sentències fermes, i conclou que cap no seria adequada per a aquest propòsit.

Pel que fa a la *nul·litat d'actuacions*¹²⁵, el Consell d'Estat considera que no seria adequat perquè l'article 240 de la Llei Orgànica 6/1985, de 1 de juliol, del Poder Judicial (LOPJ)¹²⁶ no

¹²⁵ CONSEJO DE ESTADO, p. 314-315.

permet anul·lar sentències penals fermes, tot i que hi ha una excepció en l'art. 241.1¹²⁷, per al cas de vulneració de drets fonamentals. El Consell d'Estat, però, no el considera adequat, perquè aquest precepte només permet la nul·litat excepcional si no es podria haver al·legat la vulneració del dret fonamental abans que recaigués sentència ferma, cosa que seria poc habitual i que no es donaria en els casos de pronunciaments del TEDH. D'altra banda, si el tribunal d'instància estimés la nul·litat d'actuacions, estaria posant en dubte les actuacions realitzades per tribunals superiors, i fins i tot pel Tribunal Constitucional.

Pel que fa al *recurs de revisió*¹²⁸, no seria adequat perquè els motius legals que el justifiquen han d'interpretar-se restrictivament, i entre aquests motius (actualment) no es preveuen les sentències del TEDH i tampoc no es podrien considerar com a *fets nous*. El Consell d'Estat considera que la naturalesa d'aquest recurs es basa en l'aparició de circumstàncies o elements que no es van poder tenir en compte en el moment de dictar la resolució judicial, cosa que no es produeix en els pronunciaments del TEDH, sinó que aquest tribunal es limita a interpretar les circumstàncies fàctiques presentades en el procés a la llum del CEDH. Per tant, el Consell d'Estat no considera el recurs de revisió una via adequada per a l'execució de les sentències del Tribunal d'Estrasburg, per bé que també constata que part de la doctrina espanyola manté que seria l'opció més convenient.

Un cop desestimades aquestes dues opcions, el Consell d'Estat¹²⁹ proposa que s'introdueixi per via de reforma legislativa un procediment específic com el que hi ha a França o Bèlgica, en virtut del qual el Tribunal Suprem seria l'òrgan competent per decidir la reobertura del cas a causa d'una sentència del TEDH, i, segons escaigués, decidiria sobre el fons de l'assumpte o declararia la nul·litat d'actuacions, remetent l'afer al tribunal on

¹²⁶ Artículo 240 LOPJ. 1. *La nulidad de pleno derecho, en todo caso, y los defectos de forma en los actos procesales que impliquen ausencia de los requisitos indispensables para alcanzar su fin o determinen efectiva indefensión, se harán valer por medio de los recursos legalmente establecidos contra la resolución de que se trate, o por los demás medios que establezcan las leyes procesales.*

2. *Sin perjuicio de ello, el juzgado o tribunal podrá, de oficio o a instancia de parte, antes de que hubiere recaído resolución que ponga fin al proceso, y siempre que no proceda la subsanación, declarar, previa audiencia de las partes, la nulidad de todas las actuaciones o de alguna en particular.*

En ningún caso podrá el juzgado o tribunal, con ocasión de un recurso, decretar de oficio una nulidad de las actuaciones que no haya sido solicitada en dicho recurso, salvo que apreciare falta de jurisdicción o de competencia objetiva o funcional o se hubiese producido violencia o intimidación que afectare a ese tribunal.

¹²⁷ Artículo 241.1 LOPJ. *No se admitirán con carácter general incidentes de nulidad de actuaciones. Sin embargo, excepcionalmente, quienes sean parte legítima o hubieran debido serlo podrán pedir por escrito que se declare la nulidad de actuaciones fundada en cualquier vulneración de un derecho fundamental de los referidos en el artículo 53.2 de la Constitución, siempre que no haya podido denunciarse antes de recaer resolución que ponga fin al proceso y siempre que dicha resolución no sea susceptible de recurso ordinario ni extraordinario.*

¹²⁸ CONSEJO DE ESTADO, p. 312-313.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 316.

s'hagués produït la vulneració constatada pel TEDH. Aquest recurs hauria d'estar reservat per als casos en què es manté una vulneració d'un dret fonamental, com ara la llibertat personal; la legitimació hauria de recaure en l'interessat i en el Ministeri Fiscal; i s'hauria de donar en els casos en què la vulneració constatada pel TEDH hagués influït decisivament en el contingut de la decisió impugnada i quan la vulneració no pugui ser reparada mitjançant la satisfacció equitativa *ex art. 46.2 CEDH*.

3.2. Cap a la revisió de sentències fermes. Propostes legislatives i acord del TS

Propostes de modificació de la LOPJ i la LECrim

Això no obstant, tal com s'ha dit anteriorment, les reformes plantejades en formes d'Avantprojecte de lleis no van en la direcció proposada pel Consell d'Estat, sinó que es decanten per introduir una nova causa de recurs de revisió de les sentències.

Efectivament, amb posterioritat al pronunciament del Tribunal Europeu de Drets Humans en l'Afer Del Río Prada de 21 d'octubre de 2013, el Consell de Ministres ha aprovat els Avantprojectes de Llei Orgànica del Poder Judicial i de modificació de la Llei d'Enjudiciament Criminal, els dies 4 d'abril de 2014 i 5 de desembre de 2014, respectivament¹³⁰.

L'Avantprojecte de modificació de Llei Orgànica del Poder Judicial (ALOPJ), de 4 d'abril de 2014, introdueix un nou article 6, sobre el reconeixement dels efectes de la jurisdicció dels Tribunals internacionals, que diu:

Artículo 6. Reconocimiento de los efectos de la jurisdicción de los Tribunales internacionales.

1. Lo dispuesto en los artículos anteriores no será óbice para el reconocimiento de la jurisdicción de aquellos Tribunales supranacionales e internacionales instituidos por tratados internacionales en que España sea parte.

2. En particular, las sentencias del Tribunal Europeo de Derechos Humanos en los asuntos en los que España haya sido parte demandada y en que se declare la violación de un derecho, siempre que esa vulneración haya sido relevante o determinante del fallo, serán motivo para la interposición del recurso de revisión ante el Tribunal Supremo exclusivamente de la resolución judicial firme dictada por el correspondiente Tribunal español en el proceso *a quo*, a instancia de quien hubiera sido demandante ante dicho Tribunal.

Interpuesto este recurso de revisión, el Tribunal Supremo, atendiendo a la naturaleza del derecho vulnerado, el contenido de la sentencia y demás circunstancias, decidirá si es procedente o no la nulidad de resolución impugnada, su alcance y, en su caso, el dictado de una segunda sentencia u otras actuaciones.

¹³⁰ Els textos aprovats pel Consell de Ministres es poden trobar a:
<http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/ca/1215198252237/ALegislativa_P/1288774452773/Detalle.html>
[Consulta 20 desembre 2014]

Aquest article, doncs, estableix el recurs de revisió davant el Tribunal Suprem com a via d'execució de les sentències del TEDH. S'hi estableixen els requisits del pronunciament establerts tant pel TC com pel Consell d'Estat, esmentats anteriorment: que s'hi hagi determinat la vulneració d'un dret, i que aquesta vulneració hagi estat determinant per al pronunciament.

Un dels avantatges d'establir aquest nou article en la LOPJ rau en el fet que és aplicable en totes les jurisdiccions, i no es limita a la jurisdicció penal, per bé que aquesta seria la jurisdicció en que es veurien més casos, atès que és l'única que pot dictar una privació de llibertat.

D'altra banda, aquest article deixaria a mans del Tribunal Suprem decidir sobre la nul·litat de la resolució impugnada, el seu abast i la possibilitat d'ordenar un nou pronunciament o d'altres actuacions. Per tant, es deixa un notable marge de discrecionalitat a l'Alt Tribunal.

El punt més rellevant, però, es troba en el fet que se ceneix la possibilitat d'interposar el recurs de revisió «exclusivament de la resolució judicial ferma dictada pel corresponent Tribunal espanyol en el procés *a quo*, a instància de qui havia estat demandant davant de l'esmentat Tribunal». Segons aquest precepte, doncs, només es permetria d'instar el recurs de revisió de la resolució pronunciada pels tribunals espanyols a la persona que ha acudit com a demandant davant el TEDH. Per tant, no seria possible que hi hagués un efecte expansiu dels pronunciaments del Tribunal d'Estrasburg per a altres supòsits en què s'estigués produint la mateixa vulneració del CEDH constatada pel TEDH, que sí que va ser possible en el cas que s'analitza en aquest treball, tal com s'ha vist *supra* (ap. 2.2.2.)¹³¹.

Aquest punt va ser criticat per l'informe del Consell General del Poder Judicial sobre l'ALOPJ¹³², en el qual es considera que no hi ha justificació per a restringir aquests efectes:

No existe justificación para limitar la interposición del recurso de revisión a la resolución objeto de recurso ante el Tribunal Europeo de Derechos Humanos y al que fue demandante en dicho proceso, por cuanto si bien en la generalidad de los casos los efectos de lo dispuesto por el Tribunal de Estrasburgo, efectivamente, quedarán circunscritos con estos límites, no cabe excluir *ex ante* y para todos los casos la

¹³¹ Hi ha qui ha atribuït aquest precepte a la voluntat de l'executiu del Govern espanyol per a impedir que es repeteixi una situació com la provocada pel pronunciament del TEDH de la doctrina Parot, que, com s'ha vist, va desembocar en l'alliberament de condemnats per terrorisme i per altres delictes greus: v., entre d'altres, FABRA, María. «Justicia busca restringir la doctrina de Estrasburgo y evitar otro 'fallo Parot'» [en línia] *El País.com*, 20-7-2014. <http://politica.elpais.com/politica/2014/07/20/actualidad/1405886043_688821.html> [Consulta 20 desembre 2014].

¹³² CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL, *Informe al Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial*, p. 14-30.

posibilidad de que efectivamente algunos pronunciamientos de la corte europea puedan tener efectos más allá de estos límites objetivo y subjetivo (basta al efecto tener en cuenta el caso *Del Río Prada c. España*). (ap. 45)

En el mateix sentit es va pronunciar el Consell Fiscal¹³³, que accepta que aquesta via és un procediment adequat, però expressa que no s'ha d'oblidar la doctrina vinculant del TEDH quant a drets fonamentals:

El Anteproyecto proporciona un remedio adecuado para el demandante que ha alcanzado el éxito en un procedimiento ante el TEDH, pero no hay que olvidar que los derechos humanos tienen un valor intrínseco y universal, de modo que constituyen el cimiento del ordenamiento jurídico objetivo, y que los pronunciamientos del TEDH, aunque resuelven casos concretos, generan una doctrina vinculante en la interpretación de las normas jurídicas internas en lo concerniente a los derechos fundamentales (art. 10.2 CE), por lo que lo más correcto sería admitir que infracciones del mismo derecho individual, en supuestos de hecho idénticos, pudieran acceder también al juicio de revisión, lo que además de resolver los supuestos individuales que se dieran en cada uno de estos casos, ahorraría probablemente a España las nuevas –e innecesarias– condenas del TEDH a las que se vería abocada si la única vía que se deja al perjudicado para obtener la reparación de su derecho es conseguir un pronunciamiento del TEDH aplicable a su caso.

Com es desprèn de la citació, el Consell Fiscal, a part de referir-se als efectes expansius de la doctrina del TEDH, també planteja la qüestió pràctica d'evitar pronunciaments de condemna ulteriors amb el mateix fonament d'una condemna ja pronunciada. Precisament, per a evitar una allau de demandes similars, en el si Tribunal d'Estrasburg ja es preveu un *procediment de cas pilot*, previst per a donar una solució general a un problema estructural de l'Estat condemnat i evitar així un col·lapse del Tribunal per la interposició de demandes amb el mateix fonament¹³⁴.

Per la seva banda, l'Avantprojecte de Llei Orgànica de modificació de la Llei d'Enjudiciament Criminal (ALECrim) va ser aprovat pel Consell de Ministres el dia 5 de desembre de 2014. L'apartat 23 de l'article únic d'aquest Avantprojecte estableix una nova redacció de l'article 954 LECrim, sobre el recurs de revisió, i a efectes d'execució de sentències de TEDH, introdueix un nou motiu de revisió, en la lletra e), que estableix. :

e) Cuando el Tribunal Europeo de Derechos Humanos haya declarado la violación de alguno de los derechos reconocidos en el Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y Libertades Fundamentales, exclusivamente respecto de la resolución judicial firme dictada por el correspondiente tribunal español en el proceso *a quo* y a instancia de quien hubiera sido demandante ante dicho tribunal,

¹³³ FISCALÍA GENERAL DEL ESTADO, *Informe del Consejo Fiscal sobre el Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial*, p. 14.

¹³⁴ Hi ha dues vies procedimentals per als *procediments de cas pilot*: d'una banda, atesa la interposició de reiterades demandes amb un mateix fonament, el TEDH pot elegir un primer cas que resolrà, i suspendre els posteriors. En la resolució del primer cas es dona una resposta general que aplica als casos ulteriors. De l'altra banda, també pot succeir que un cop el TEDH s'hagi pronunciat diverses vegades sobre el mateix assumpte de fons, el TEDH dicti una «sentència pilot» posterior que serveixi per a corregir els defectes estructurals de l'ordenament intern. Per a una anàlisi en profunditat del «procediment del cas pilot» (NIÑO ESTÉBANEZ, p.42-44).

siempre que la violación haya sido relevante o determinante de la condena, sea actual y no pueda ser reparada de ningún otro modo que no sea la reapertura del proceso.

Aquest article suposa una modificació menys ambiciosa que la prevista en l'Avantprojecte de LOPJ, atès que, només es preveu per a la jurisdicció penal, mentre que la introducció per via de l'ALOPJ serviria per a totes les jurisdiccions.

Es mantenen els requisits previstos en l'ALOPJ de necessitat que es declari vulneració del dret i que aquesta vulneració hagi estat rellevant o determinant per al pronunciament. A més, s'afegeix la necessitat que la lesió del dret sigui actual i que no pugui ser reparada de cap altra manera que no sigui la reobertura del procés, amb la qual cosa es recull la doctrina de la STC 245/1991, vista *supra*, de la *lesió actual del dret* (ap. 2.2.1.).

D'altra banda, es manté la limitació de l'ALOPJ sobre la legitimació per a interposar el recurs exclusivament a la persona que hagi estat demandant davant el TEDH, amb la qual cosa es poden repetir aquí les consideracions i crítiques pronunciades en referència a l'ALOPJ.

Cal tenir en compte, però, que aquests Avantprojectes es troben en fase de tramitació, i que és possible que no vegin la llum durant aquesta legislatura atès que manca menys d'un any per a finalitzar-la. Per aquest motiu és molt rellevant l'acord del Ple de la Sala Segona del Tribunal Suprem de 21 d'octubre de 2014, que versa sobre aquesta qüestió.

Acord del Ple No jurisdiccional de la Sala Segona del TS de 21 d'octubre de 2014

Tal com s'acaba d'anunciar, el dia 21 d'octubre de 2014, el Ple No Jurisdiccional de la Sala Segona del Tribunal Suprem va adoptar un acord referent a l'execució de les sentències del TEDH a Espanya¹³⁵, que hauria de valdre mentre no s'hagi regulat un mecanisme específic. L'acord diu:

ACUERDO: En tanto no exista en el ordenamiento Jurídico una expresa previsión legal para la efectividad de las sentencias dictadas por el TEDH que aprecien la violación de un derecho fundamental del condenado por los Tribunales españoles, el recurso de revisión del art. 954 LECri. cumple este cometido.

Per tant, el Tribunal Suprem, mitjançant acord del Ple no Jurisdiccional, s'avança al legislador i determina que l'execució de les sentències dictades pel TEDH es durà a terme mitjançant el recurs de revisió, del qual és competent el mateix Alt Tribunal.

¹³⁵ Acord Ple No Jurisdiccional de la Sala Segona del TS, de 21 d'octubre de 2014.

Aquesta acord canvia el criteri establert per l'acord del 12 de novembre de 2013¹³⁶, vist anteriorment (ap. 2.2.2.), que determinava que la revisió de les condemnes les faria el tribunal sentenciador.

D'altra banda, l'acord no es pronuncia sobre si es restringeix la interposició del recurs de revisió a la persona demandant davant el TEDH, cosa que sí que fan els preceptes proposats per l'ALOPJ i l'ALECrim, tal com s'ha vist. Per tant, sembla que el Tribunal Suprem deixa la porta oberta a mantenir la possibilitat dels efectes expansius de la doctrina del Tribunal Europeu de Drets Humans més enllà del pronunciament en el cas concret.

Deixant de banda l'obligatorietat o no dels acords del Ple no Jurisdiccional de la Sala Segona del Tribunal Suprem¹³⁷, és molt probable que en futurs pronunciaments del TEDH, se segueixi aquest acord del TS i es plantegi el recurs de revisió per a l'execució del Tribunal europeu.

Caldrà veure, doncs, com actua el Tribunal Suprem en pronunciaments futurs, d'acord amb una regla que té vocació de temporalitat. Ara bé, no seria rar que allò que està previst per a un període limitat, acabi per ser la norma que es perpetua en el temps.

¹³⁶ Acord Ple No Jurisdiccional (Sala General) de la Sala Segona del TS, de 12 de novembre de 2013

¹³⁷ L'article 264 LOPJ, en el primer apartat, estableix que els magistrats d'una mateixa sala es reuneixen per a la unificació de criteris i la coordinació de pràctiques processals. En el segon apartat, s'estableix que es manté la independència de les Seccions per a l'enjudiciament i resolució dels diferents processos de què coneguin. El Tribunal Suprem va establir, en l'acord de 18 de juliol de 2006, la naturalesa vinculant dels acords del Ple no jurisdiccional. Ara bé, la doctrina ha afirmat que si en l'ordenament jurídic espanyol la jurisprudència no té efectes vinculants, tampoc no en poden tenir uns acords que tenen l'objectiu d'unificar criteris processals. Per a una anàlisi de la qüestió, v. Araceli MANJÓN-CABEZA, «¿Son vinculantes los acuerdos del Pleno no Jurisdiccional de la Sala Segunda del TS?».

Conclusions

De l'anàlisi de Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans de 21 d'octubre de 2013, *Del Río Prada c. Espanya*, de la seva execució a Espanya, tant per a la demandant Inés del Río Prada com per a altres condemnats; i de les seves repercussions quant a futurs canvis legislatius, es poden treure les conclusions següents:

1. El TEDH consolida una interpretació àmplia de la definició de pena, anant més enllà de les aparences, i incloent-hi mesures que, encara que semblin d'execució, acaben determinant-ne l'abast, amb la qual cosa formen part de la naturalesa intrínseca de la pena.
2. El TEDH considera que la llei penal sotmesa el principi de legalitat de l'article 7 CEDH s'ha de concebre de manera àmplia, tenint en compte el dret intern en el seu conjunt, cosa que també inclou la jurisprudència. Per tant, una aplicació retroactiva d'una llei penal per la jurisprudència també es troba proscriu d'acord amb el principi de legalitat de l'article 7 CEDH.
3. El TEDH consolida la jurisprudència en virtut de la qual la llei penal ha de complir uns requisits de «qualitat de la llei», per a garantir el principi de legalitat de l'article 7 CEDH. Aquests requisits són que la llei sigui prou previsible en el moment de comissió de les infraccions penals, i que estigui definida clarament.
4. Per al TEDH, la STS 197/2006, de 28 de febrer, que estableix la doctrina Parot, suposa un canvi jurisprudencial que va més enllà de l'execució de la llei penal, perquè modifica la consideració inicial del límit màxim com a «pena nova i autònoma». El fet que es deixi de considerar una nova pena, cosa que provoca l'aplicació dels beneficis penitenciaris a cadascuna de les penes imposades, significa una modificació en la determinació de la pena. Per tant, s'inclou la nova jurisprudència desfavorable del TS en l'abast de l'article 7 CEDH, i el TEDH considera que no es van complir els requisits de «qualitat de la llei», en produir-se un canvi jurisprudencial que no era previsible en el moment de la comissió dels delictes i de la condemna.
5. Pel que fa a la naturalesa de les sentències del TEDH, tradicionalment considerades declaratives en l'ordenament jurídic espanyol, es comencen a considerar executives tant per la doctrina com per la jurisprudència, sobretot en els casos en què només hi hagi una opció possible per al compliment de la sentència i el TEDH insti l'Estat a dur a terme una mesura concreta.

6. Després de trenta-cinc anys com a membre del Consell d'Europa, Espanya continua essent un dels pocs estats en els quals no s'ha previst un procediment específic per a l'execució de les sentències del TEDH que suposin la reobertura d'una resolució judicial ferma.
7. El legislador espanyol sembla que finalment resoldrà aquesta manca de procediment i tot indica que ho farà incloent un altre motiu de revisió de sentències fermes. És preocupant, però, que en els avantprojectes que s'han presentat (Avantprojecte de Llei Orgànica del Poder Judicial i Avantprojecte de Llei d'Enjudiciament Criminal) es limiti la interposició del recurs a la persona que ha estat demandant davant el TEDH. Això limitaria els efectes expansius de la doctrina d'Estrasburg acceptada tant per la doctrina com per la jurisprudència. Sembla que el legislador ha desatès les crítiques del Consell General del Poder Judicial i del Consell Fiscal en aquest aspecte.
8. Fins que no hi hagi aquesta previsió normativa, els tribunals espanyols probablement seguiran l'Acord del Ple no Jurisdiccional de la Sala Penal del TS de 21 d'octubre de 2014, que, justament un any després de la STEDH Del Río Prada, ha establert que fins que no arribi aquesta previsió legal, s'utilitzarà la via del recurs de revisió de sentències. Recaurà, doncs, en el Tribunal Suprem, la potestat de decidir sobre la reobertura d'aquests procediments en què s'ha conculcat el Conveni Europeu de Drets Humans.

Cronologia de la doctrina Parot, l'afar Del Río Prada i els seus efectes

<i>Data</i>	<i>Òrgan</i>	<i>Contingut</i>	<i>Referència</i>
1979-1990	Audiència Nacional	Condemnes d'Henri Parot en 26 procediments a més de 3000 anys de presó.	
1988-2000	Audiència Nacional	Condemnes d'Inés del Río Prada en 8 procediments diferents a més de 3000 anys de presó.	
23/11/1995	Corts Generals	Promulgació CP 1995. Deroga CP 1973.	LO 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal
1/07/2003	Corts Generals	Modificació CP 1995: Augment límit màxim de condemnes i compliment efectiu penes.	Llei Orgànica 7/2003, de 30 de juny, de mesures de reforma per al compliment íntegre i efectiu de les penes
28/02/2006	Tribunal Suprem. Sala Penal.	Establiment de la doctrina Parot	STS 197/2006, de 28 de febrer (RoJ: STS 753/2006)
19/05/2008	Audiència Nacional	Rebuig de llicenciament de condemna d'Inés del Río proposat per establiment penitenciari. AN ordena que s'apliqui la doctrina Parot.	
23/06/2008	Audiència Nacional	AN fixa nova data d'alliberament d'Inés del Río, per al 27 de juny de 2017.	
17/02/2009	Tribunal Constitucional	Inadmissió del recurs d'empara interposat per Inés del Río contra la decisió de l'AN.	
24/05/2012	Tribunal Constitucional	El TC no entra a examinar la doctrina Parot.	STC 113/2012, de 24 de maig
10/07/2012	Secció 3a TEDH	La secció 3a declara que la doctrina Parot conculca els arts. 5 i 7 CEDH	STEDH, 3a, 10/07/2012, afer Del Río Prada c. Espanya.

21/10/2013	Gran Sala TEDH	La Gran Sala del TEDH confirma la sentència de la Secció 3a TEDH.	STEDH, Gran Sala, 21/10/2013, afer Del Río Prada c. Espanya.
22/10/2013	Audiència Nacional	L'AN ordena l'alliberament d'Inés del Río Prada en compliment de la STEDH.	Interlocutòria 61/2013 Ple Sala Penal Audiència Nacional, 22 octubre 2013
24/10/2013	Audiència Provincial de Barcelona	APB ordena l'alliberament d'Antonio García Carbonell, aplicant extensivament la STEDH Del Río Prada.	Interlocutòria Audiència Provincial Barcelona, secció 5a, de 24 d'octubre de 2013. (Expedient acumulació de condemnes 8/99).
25/10/2013	Audiència Nacional	L'AN ordena l'alliberament de Juan Manuel Piriz López, aplicant extensivament la STEDH Del Río Prada.	Interlocutòria del Ple de la Sala Penal de la Audiència Nacional 62/2013, de 25 de octubre de 2013
12/11/2013	Tribunal Suprem	El Ple no Jurisdiccional de la Sala 2a del TS estableix criteris per a la execució de la doctrina del TEDH.	Acord Sala General de la Sala Segona del Tribunal Suprem, de 12 de novembre de 2013
4/4/2014	Consell de Ministres	El CM aprova l'Avantprojecte de LOPJ, que inclou un article sobre l'execució de les STEDH.	Avantprojecte de Llei Orgànica del Poder Judicial
21/10/2014	Tribunal Suprem	El Ple no Jurisdiccional de la Sala 2a del TS estableix el recurs de revisió per a execució de les STEDH.	Acord del Ple no Jurisdiccional de la Sala Segona del Tribunal Suprem, de 21 de octubre de 2014.
5/12/2014	Consell de Ministres	El CM aprova l'Avantprojecte de LECrim, que inclou un nou motiu de revisió de les sentències en cas de STEDH.	Avantprojecte de Llei Orgànica de modificació de la Llei d'Enjudiciament Criminal, per a l'agilització de la justícia penal, l'enfortiment de les garanties processals i la regulació de les mesures d'investigació tecnològiques.

Bibliografia i jurisprudència

Bibliografia

ALCÁCER GUIRAO, R.(2012). «La «doctrina Parot» ante Estrasburgo: Del Río Prada c. España (STEDH 10.07.2012, n.º 42750/09). Consideraciones sobre la aplicación retroactiva de la jurisprudencia y la ejecución de sentencias del TEDH». A: *Revista de Derecho Comunitario Europeo* núm. 43, Madrid, setembre/desembre.

COMITEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE (2013). *Supervision of the executions of judgments and decisions of the European Court of Human Rights. Annual Report 2013* [en línia]. <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Publications/CM_annreport2013_en.pdf> [Consulta: 1 novembre 2014].

CONSEJO DE ESTADO (2008). *Informe del Consejo de Estado sobre la inserción del Derecho Europeo en el ordenamiento español* [en línia]. 14 febrer de 2008. <<http://www.consejo-estado.es/pdf/Europa.pdf>> [Consulta 15 desembre 2014].

CONSEJO FISCAL (2014). *Informe del Consejo Fiscal sobre el Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial*. 25 juny 2014. [en línia].
<https://www.fiscal.es/fiscal/PA_WebApp_SGNTJ_NFIS/descarga/2914INFORME%20Consejo%20Fiscal%20LOPJ.pdf?idFile=d463a254-b18c-42ac-abb5-a7c2297f203a>
[Consulta 20 novembre 2014].

CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL (2014). *Informe al Anteproyecto de Ley Orgánica del Poder Judicial*. 27 juny 2014 [en línia].
<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder_Judicial/Consejo_General_del_Poder_Judicial/Actividad_del_CGPJ/Informes/Informe_al_Anteproyecto_de_Ley_Organica_del_Poder_Judicial> [Consulta 20 novembre 2014].

GONZÁLEZ CAMPOS (2008). *Curso de Derecho Internacional Público*. 4a edició. Pamplona: Aranzadi, 2008. Capítol VII, p.320-349.

LAMBERT-ABDELGAWAD, Elisabeth (2002). «The execution of judgments of the European Court of Human Rights» [en línia]. A: *Human rights files*. núm. 19. 2002. Council of Europe. Publishing. <<http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRRFILES/DG2-EN-HRRFILES-19%282002%29.pdf>> [Consulta 27 desembre 2014].

- LANDA GOROSTIZA, J. M.(2012). «Ejecución de penas y principio de legalidad ante el TEDH. A propósito del caso Del Río Prada c. España, STEDH, 3.ª, 10.07.2012 (42750/09) y la aplicación de la doctrina Parot». A: *InDret, Revista para el análisis del Derecho*, Barcelona, octubre.
- LÓPEZ GUERRA, Luis; ESPÍN, Eduardo; GARCÍA MORILLO, Joaquín; PÉREZ TREMPs, Pablo; Satrústegui, Miguel (2013). *Derecho constitucional. Volumen I. El ordenamiento constitucional. Derechos y deberes de los ciudadanos*. 6a edició. València: Tirant lo Blanch.
- MANJÓN-CABEZA Olmeda, Araceli (2008). «¿Son vinculantes los acuerdos del Pleno no Jurisdiccional de la Sala Segunda del TS?» A: *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, núm. 10.
- MARÍN LÓPEZ, Antonio (1999). «Orden jurídico internacional y Constitución española». A: *Revista de Derecho Político*, núm. 45, p. 35-67.
- NIÑO ESTEBÁNEZ, Roberto (2014). *La Ejecución en España de las sentencias del Tribunal Europeo de Derechos Humanos*. 1a edició. Madrid: Fe d'erratas. ISBN: 9788415890171.
- NUÑEZ FERNÁNDEZ, José (2013). «La doctrina Parot y el fallo del TEDH en el asunto *Del Río Prada c. España*». A: *Revista de Derecho Penal y Criminología*, núm.9.
- RÍOS MARTÍN, Julián Carlos; SÁEZ RODRÍGUEZ, María Concepción (2014), « Del origen al fin de la doctrina Parot ». A: *InDret, Revista para el análisis del Derecho*, Barcelona, juliol.

Jurisprudència

Tribunal Europeu de Drets Humans

- Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, Secció Tercera, afer Del Río Prada contra Espanya, de 10 de juliol de 2012.
- Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, Gran Sala, afer Del Río Prada contra Espanya, 21 d'octubre de 2013.

Tribunal Suprem

- Sentència del Tribunal Suprem (Sala penal, secció 1a), de 8 de març de 1994 (RoJ: STS 15608/1994).
- Sentència del Tribunal Suprem 1003/2005 (Sala penal, secció 1a), de 15 de setembre de 2005 (RoJ: STS 5291/2005).
- Sentència del Tribunal Suprem 1223/2005 (Sala penal, secció 1a), de 14 d'octubre de 2005 (RoJ: STS 6162/2005).
- Sentència del Tribunal Suprem 197/2006 (Sala penal, secció 1a), de 28 de febrer de 2006 (RoJ: STS 753/2006).
- Interlocutòria del Tribunal Suprem (Sala penal, secció 1a), de 25 de maig de 1990 (RoJ 1641/1990; recurs 430/1989).
- Acord del Ple No Jurisdiccional (Sala General) de la Sala Segona del Tribunal Suprem, de 21 d'octubre de 2014.
- Acord del Ple No Jurisdiccional (Sala General) de la Sala Segona del Tribunal Suprem, de 12 de novembre de 2013.

Tribunal Constitucional

- Sentència del Tribunal Constitucional 94/1986, de 8 de juliol de 1986.
- Sentència del Tribunal Constitucional 245/1991, de 16 de desembre 1991.
- Sentència del Tribunal Constitucional 240/2005, de 10 d'octubre 2005.
- Sentència del Tribunal Constitucional 113/2012, de 24 de maig 2012.

Audiència Nacional

- Interlocutòria de l'Audiència Nacional 975/2005 (Sala Penal, Ple), de 26 d'abril de 2005.
- Interlocutòria de l'Audiència Nacional (Sala Penal, Ple) 61/2013 Ple Sala Penal, 22 octubre 2013.
- Interlocutòria de l'Audiència Nacional (Sala Penal, Ple) 62/2013, de 25 de octubre de 2013.

Audiència Provincial de Barcelona

- Interlocutòria de l'Audiència Provincial de Barcelona (Sala penal, secció 5a), de 24 d'octubre de 2013 (expedient d'acumulació de condemnes 8/99).